

hêviya gel

Sal: 1
Hejmar: 9
Meh: Gulan /
Heziran 1987

KARKERÊN HEMÛ WELATAN Û GELÊN BINDEST YEKBIN!

NATO KÜRDİSTAN'DA KATLIAM PROVASI YAPIYOR

1 Haziran 1987'de Kürdistan'ın Erzurum, Kars ve Ağrı illerinden başlayıp giderek bütün Kürdistan'ı kapsayan NATO Çevik Kuvvetler Aurora-express 87 tatbikatı başladı. NATO'nun bu tatbikatı, 25 Hazirana kadar devam edecek. NATO'nun Çevik Kuvvetleri, Kürdistan toprakları üzerinde Kürt halkının katliam provaları yapıyor. Çevik Kuvvetler Aurora-Express 87 tatbikatına, başta ABD, Federal Almanya, İngiltere, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Türkiye'den gelen askeri birlikler katılıyor. Avrupa'da ilerici basına

sızdığı kadarıyla, Avrupa ve Amerika'dan gelen Nato birlikleri, halk hareketlerini ve özellikle de gerilla savaşlarını bastırmak için özel eğitim görmüş NATO birlikleridir. Bunun için de tatbikat ilk etapta Erzurum'un Horasan ve Kars'ın Sarıkamış ilçelerinin yüksek kesimlerinden başlatıldı.

İtalyan kara kuvvetlerinden Faşist Tümgeneral Franko Angioni NATO Çevik Kuvvetler tatbikatını yönetiyor. Adı geçen tatbikatta gerillaya karşı özel eğitilmiş 5.000 kadar asker ve subay ile 1500 civarında gerilla savaşına kar-

şı kullanılan askeri savaş araç — gereçleri var. Tatbikatın genel planlaması, kordinasyonu ve uygulaması ise, gerici, ırkçı ve azıllı Kürt düşmanlığıyla tanınan Güneydoğu Avrupa Müttefik Kuvvetler Komutanı Orgeneral Kaya Yazgan'ın sorumluluğu altında yapıyor.

Faşist Türk cuntası iktidarı gaspettiği 12 Eylül 1980'den bu yana bu tür tatbikatları yoğunlaştırdı. Kürdistanı yeniden işgal edermişcesine yaptığı askeri yığınakların yanısıra, yapılan bu tür tatbikatlarla, Kürt halkına göz dağı vermek, gelişen ulusal demokratik hareketi yok etmek, Ortadoğu'daki anti-emperyalist ilerici güçleri sindirmek ve Kuzey komşusu Sovyetler Birliğine karşı savaş kışkırtıcılığı yapmayı amaçlıyor. Son 6 yıl içinde Kürdistan toprakları üzerinde 14 askeri tatbikat gerçekleştirildi. Bunlardan 3'ü NATO adına ve NATO ülkeleriyle birlikte yapıldı. 11 tatbikat ise Türk ordusunun kendisi tarafından gerçekleştirildi. Bu tatbikatların bir kısmının kronolojik sıralaması şöyledir:

- 1- 11/09/1980 — 2/10/1980 NATO Express
- 1- 02/10/1980 General Rafah Günalp Tatbikatı.
- 3- 09/02/1981 NATO Tatbikatı
- 4- 02/10/1981 Hakimiyet Milletindir Tat.
- 5- 10/07/1981 Özgürlük ve Ölüm
- 6- 25/10/1981 Vatan Sana Minnetardır.
- 7- 10/02/1982 Kış 82 Tatbikatı.
- 8- Ekim-82 Diyarbakır ve

Tunceli
9- 10/02/1983 Ağrı-Erzurum
10-Sonbahar-84 Batman Mar-din
11-30/09/1985 Orgeneral S.Sancar-85
12-Sonbahar-86 Güney Tatbikatı
13-Kış-87 Erzurum-Erzincan
14-01-25 Haziran 1987
NATO AURORA Express
87

Sömürgeci-faşist Türk devletinin Kürdistan'a yönelik saldırı planları yalnız askeri tatbikatlarla sınırlı değil. 12 Eylül'den hemen sonra, 2.Ordusunu Konya'dan Kürdistan'ın Malatya iline taşıdı. Böylelikle, asker sayısı 800.000 i bulan Türk ordusunun yarım milyona yakın askeri gücü Kürdistan'a konumlandırılmış oldu. Bununla da yetinmeyen sömürgeci devlet, Kürdistan'da polis ve ajan sayısını 150.000'e çıkardı. Silah ve para zoruyla bu dönemde 40.000 kadar da milis oluşturdu. Osmanlıdan miras devraldığı Kürdü Kürde kırkırdırma politikasına hız verdi. NATO ile birlikte Kürdistan'da mevcut bulunan askeri havaalanlarını genişletti ve NATO'nun hizmetine sunulan yeni yeni havaalanları yapıldı. Mevcut NATO üsleri genişletilip modernleştirildi. Türk Ordusu ve NATO Çevik Kuvvetleri Kürdistan'ın bütününe, komşularına, Ortadoğuya ve Kuzey komşusu Sovyetler Birliğine karşı saldırıya hazır hale getirildi.

Elbetteki bu üsler Türkiye'de gelişen devrimci harekete karşı da kullanılacaktır. Bugün de

'Devamı sayfa 3'te

TSK 1 YAŞINDA ! . .

Tevgera Sosyalis a Kurdistanê, 1987 Mayıs'ında 1. Yılıni doldurdu. Hareketimizin 1. Kuruluş yıldönümü hepimize kutlu olsun!

Siyasal örgütlerin yıldönümleri, kof böbürlenmelerin arac haline getirilen klasik "kutlama"ların ötesinde, onların mücadele içerisindeki yerleri ve devrimci sürece katkılarıyla anlam kazanırlar. Ayrıca her yıl dönümü, geçmişle gelecek arasında bir köprü oluşturur. Dolayısıyla belli bir muhasebeyi gerektirir. Çünkü şu ya da bu örgütün, mücadele sürecindeki yeri, önüne koyduğu hedeflerin gerçekliği, söz konusu yıl içinde katettiği mesafeler ve geleceğin dayattığı görevleri omuzlama yeteneği, ancak böyle bir yaklaşımla belirlenebilir. İşte, devrimci bir örgütün her yıldönümünde yapması gereken budur.

TSK, devr aldığı mirasla birlikte, ağır yenilgi döneminin çetin koşulları içinde ve belli bir ihtiyaçtan doğdu. Tasfiyeciliğe, tekelciliğe, süreci geri çekmek isteyen reformist yönelimlere ve "Avrupa bataklığı"nın sürekli olarak ürettiği çürümeye karşı zorlu bir mücadelenin yanısıra bin bir türlü güçlüklerle boğuşarak bu güne geldi. Ama bütün bunlara rağmen, bir yıl içinde, ideolojik, politik ve örgütsel alanda küçümsenemeyecek mesafeler katedildi. Zamanın hızlı akışı karşısında bu, Hareketimiz açısından tarihsel bir dönemeç, ulusal kurtuluş savaşımız bakımından önemli bir kilometre taşıdır. Ve hangi ölçüye vurulursa vurulsun, asla küçümse-nemez.

Ancak sapla saman yeni yeni ayrışıyor. Önümüze koyduğumuz hedeflerin gerçekliğini yoklamak, atılan adım-

Devamı sayfa 5'te

Danimarka'da 1 Mayıs

Yoldaşlar,

Her yıl olduğu gibi, bu yıl da, uluslararası işçi sınıfının birlik, dayanışma ve mücadele günü olan 1 Mayıs'ı coşkuyla bir şekilde kutladık.

İşçi sınıfının enternasyonalist dayanışmasının bir gereği olarak, bu yıl da 1 Mayıs tertip komitesinin bize gönderdiği davetiye üzerine, Danimarka işçi sınıfı ile birlikte, onunla dayanışma içerisinde, Tevgera Sosyalist a Kurdistanê pankartı altında yürüyerek 1 Mayıs'ı kitlesel bir şekilde kutladık. Böylesi tarihi bir günde, görev ve sorumluluğumuzun bilincinde olarak 1 Mayıs alanında hareketimizle maddi dayanışmada bulunmak için de çeşitli aktivitelerde bulduk. 1 Mayıs tertip komitesinin bize ayırdığı çadırda yemek satarak ve alanda "Hêviya Gel" amblemini taşıyan dayanışma pullarını sattık. Bu satışlardan elde ettiğimiz 16.000 Dkr.nunu hareketimize bağış yaptık. Ayrıca bunu küçümsememesi gereken bir meblağ olarak değerlendirdik. Kuşkusuz ki, bu hareketimize yaptığımız ilk yardım değildir. Yoldaşlarımızın kararlı inancılı ve fedakar çalışmaları sonucunda, görev ve yükümlülüğümüzün bilincinde olarak attığımız her adımın bir sonucudur. Hedeflenen stratejik yönelimlere varmada, izlenen inancılığın, kararlılığın ve fedakarlığın temel alınarak bir yaşam biçimine dönüştürülmesi ise, bizi diğer hareketlerden ayıran önemli bir kalıdır. Kısacası kadro politikasına ilişkin izlenen yöntemdir. Kadro politikasını şekillendiren, biçimlendiren ise, hareketin bizzat ideolojik-politik, örgütsel yapısı ve mücadele anlayışdır. Bunun bir bütün olarak Kürdistan zeminine uyarılı kılınmasıdır. Kimilerinin hedeflediği gibi, eksikliği çekilen, Kürdistan zeminine yabancı, özgül koşulların yadsığı, mahkum ettiği,

ideolojik-politik hattın temelinde onarılmak istenilen örgütsel yapının yeniden ihya edilmek istenmesi değildir. Yanlılığı, eksikliği ve zaafı kendileri dışında arıyarak, geçmiş devrimci mücadelesinden yeterli ve gerekli olan dersleri çıkarmayanların, ülke temelinde geliştirilmesi gerekli olan mücadeleyi omuzlamayanların -ki bu, Kürdistan devriminin perspektifiyle bağlantılı bir sorundur- Avrupa metropollerinde, içine düşükleri çıkmazın, bunalımın temeli de eski örgütsel kalıntıların yeniden restore edilmek istenmesinden kaynaklanmaktadır. Kuşkusuz bu Avrupa'daki çalışmaları küçümsediğimiz anlamına gelmez. Bize göre, Avrupa'da yapılan çalışmalar, her şeyden önce, politikamızın kitle içerisinde örgütlenmesi çalışmasıyla bağlantılı olarak, hareketi belli yönleriyle de olsa maddi anlamda finanse etmeli, Kürdistan sorununu uluslararası platformlara götürmeli ve ülke zeminine sürekli kadro devşirmelidir. Bu öğelerin gerekliliği asgari bir düzeyde de olsa yerine getirilebildiği ölçüde Avrupa'da yapılan çalışmalarda başarılı olunabilir. Ki bunda da belirleyici olan ülke zemininde atılan adımlar ve geliştirilen mücadelelerdir.

Yoldaşlar, yapılan çalışmaları fazla abarttığımız düşüncesine kapılabılır. Ama biz, devrimci mücadele sürecinde, görev ve yükümlülüklerin yerine getirilmesinde, çalışmaların abartılmasına kesinlikle karşı çıktığımız gibi, küçümsemesine de karşı çıkıyoruz. Çalışmaların objektif olarak değerlendirilmesi, uyulması ve yerine getirilmesi gerekli olan bir yöntemdir. Bu aynı zamanda varılmak istenen amaçta, alınan mesafenin ölçülmesinde ve one göre atılması gerekli, yeni adımların tesbit edilmesinde uyulması gerekli olan bir kriterdir. Bu yöntemden sapılması durumunda, mücadele bir bütün

olarak sağa çekilebileceği gibi, sola da çekilebilir. Bu da, bir bütün olarak devrimci mücadeleyi istenilen amacından uzaklaştırır. Mücadele sürecinde görevin en küçüğünden en büyüğüne kadar bu böyledir. Kaldı ki, devrimci mücadelede görevin küçüklüğü ve büyüklüğü de yoktur. Tüm görevler birbirine bağlı ve birbirini etkiler durumdadır. Sorun, örgütün bir bütün olarak

doğru ve objektif bilgilerle donatılması ve silahlandırılması, tüm kadrolara, hatta belli sempatanlara önemli görevler yüklediği bilincinin kavranması sorunudur. Ve bu sorumluluğun kapsamına ve düzeyine uyarlanmasıdır.

Yaşasın 1 Mayıs!

Yaşasın Tevgera Sosyalist a Kurdistanê

Heviya Gel

Danimarka muhabiri

İSMAİL BEŞİKÇİ: TÜRK AYDINININ ONURU

"Türkiye'de tahliye olmak özgürlüğe kavuşmak anlamına gelmiyor." Bu sözler, yaşamının son 16 yılından 11 yılını Türkiye'nin değişik ceza evlerinde geçiren, değerli bilim adamı İsmail Beşikçi'nin tahliye olduğu gün söylediği ilk sözlerdi.

İsmail Beşikçi, 1961 yılında henüz üniversitede öğrenci iken, "tahsil içi staj programı" uyarınca, Elazığ ve ilçelerine gidiyor. Ve Beşikçinin Kürtlerle ilk tanışması böyle başlıyor. Bu tanışma daha sonra, Beşikçinin Kürtlerle ilgili gerçek bir bilim adamı olarak yapacağı çalışmanın nedeni olacak.

Kürt kelimesinin kullanılmasının bile başlı başına bir tabu olduğu, 1960-70'li yıllarda Beşikçi ilk kez bir Türk bilim adamı olarak Kürtleri bilimsel çalışmasına temel aldı. Kürtlerin, özellikle Cumhuriyet sonrası, toplumsal, sosyal ve tarihsel gelişmesini inceledi. Türk devletinin ideolojisi Kemalizm ile bilimsel olarak hesaplaştı. Bu konuda yayınlanmış değerli eserler ortaya koydu.

Türkiye'de üniversitelerin, "bilim" çevrelerinin Kürt sorunu karşısındaki iki yüzlü "çift standart"lı tutumlarını bilimsel verilerle açığa çıkardı. Bilim adına bu iki yüzlülüğü teşhir etti. Dünyanın herhangi bir yerinde, geri, ırkçı, anti-demokratik

uygulamalara karşı 'demokrat' bir tavır takınan Türk 'bilim' adamlarının, 'aydınlarının' burunlarının dibindeki Kürt sorununa karşı duyarsızlıklarını hatta Kemalizme övgüler yağdırarak, Kürt ulusunu yok saymalarını bilime ihanet olarak gördü. Şüphesiz, Beşikçi Türkiye'de bir bilim adamı olarak da olsa, Kürt sorunuyla ilgilenmenin 'tehlikeli' olduğunu ve hatta devlet terörüyle yüz yüze geleceğini çok iyi biliyordu. Fakat işin bu yönü Beşikçi'yi ilgilendirmedi. Çünkü O, gerçek bir bilim adamıydı ve bilimin olgulara bakışı objektifti. Siyasal iktidarların, devletin, Kürtlere bakış açısı ne olursa olsun Kürtler bir ulustu ve vardı. Mademki Kürtler var ve bir olgudur, o zaman buna var demek, ulusal haklarına kavuşmasını istemek, bilim namusuna sahip çıkmak isteyen her bilim adamının temel göreviydi. O, bu tutumunu, yapıtlarında, mahkemelerdeki savunmalarında, işkencelerde kararlıca sürdürdü.

Beşikçinin Kürtleri temel alan bilimsel çalışmaları her dönem devletin azgın terörünü karşısında buldu. Mahpusluk, baskı, tehdit O'nun yaşamının bir parçası oldu. Çünkü Türkiye'deki, ırkçı, sömürgeci-faşist rejim bilimden korkuyor. Yalan, demogoji devletin başlıca sermaye-

sidir. Yıllardır, ileriliklik, devrimcilik yaftaları yakıştırılan kemalizmin mayasında katı bir ırkçılık ve şövenizm olduğu ortaya konuluyor. Kürtleri yok saymanın teorileri paçavraya çevriliyor.

Ama Beşikçinin bilimsel çalışmalarına gerçek bir değer biçenler de oldu. Beşikçi'ye yıllardır, varlığı yok sayılan, katliamlarla, sürgünlerle ortadan kaldırılmak istenen Kürt halkının kendisi sahip çıkıyor. Namuslu bir Türk bilim adamı olarak, Kürdistan halkına el uzatan Beşikçi, elbette Kürdistan halkı tarafından layık

olduğu biçimiyle değerlendirilecek ve saygıyla sahip çıkılacaktır. Öte yandan, uluslararası planda devlet başkanlarından, uluslararası yazarlar birliğine, parlamentelere ve tek tek demokrat, aydın kişilere kadar geniş bir kesim, Beşikçi'nin bilimsel çalışmalarından ötürü cezalandırılmasına tepki gösterdi. Beşikçi'yi zindanlarda yalnız bırakmadılar. Son olarak iki Avusturyalı parlamenter Beşikçi'yi NOBEL BARIŞ ödülüne aday gösterdiler. İ. Beşikçi'nin adını bile anmaktan kaçınan Türk 'bilim'adamlarının,

'aydınları'nın ve kimi 'sol' sosyalist çevrelerinin tavrı ise bilim adına, demokratlık adına utanç vericidir. Beşikçi'nin bir bilim adamı olarak, yaptığı bilimsel çalışmalarından ötürü,

yıllarca zindanlarda kalmasına seyirci kalmanın hiç bir gerekçesi olamaz. Bu konuda tavırsızlık tarihlerine kara bir leke olarak geçecektir.

Tahliye olduğu gün, basın "ilk yapmak istiyeyeceği şeyin ne olacağı" sorusuna karşılık, Beşikçi:

"Türkiye'de gerek üniversitenin, gerek basının, gerek

yazarların son yıllarda, Bulgaristan Türklerinin haklarını savunmak yolunda gösterdikleri çabalarla, hükümetin Doğu Anadolu'da uyguladığı politikalar arasında bir ilişki kurmaya çalışıyorum. Burada derin bir çelişki görüyorum. Türkiye'de aydın bir yazar, gazeteci böylesine derin bir çelişkiyi yaşamamalı. Bunu enine-boyuna, derinliğine yazmaya çalışacağım. Biliimin kavramlarıyla, siyasetin kavramlarıyla ilk yapmayı düşündüğüm şey bu. . ."

● ● ●

LI DIJ REJÎMA ÎRAQÊ MEŞ û MÎTÎNGEK

Komita Hevkariya Rêxistinên Kurdistanî Yê Siyazî Swêdê — ev komite jî 13 rêstîstînên her çar perçan pêkhatîye — dî 28 ê meha Gulanê de lî serbajarê Swêdê, lî Stockholmê lî dij rejîma Iraqê ya nijadperest û kewneperest mitîngê meşê pêkani. Dî mitîngê meşê de qasî 850 kes beşdar bûn.

Wekî ku têt zanîn, dî van rojên dawî de, rejîma Iraqê, jî aliyekî ve çend herêmên Kurdistanê Başûr (Kurdistanê Iraqê) bî çekên kimyewî bomba dîke û jî aliyekî dîn ve jî, gund û navçeyên Kurdistanê valadî-

ke. Kurdan bî darê zorê koçbarê herêma ereban dîke. Gund, navçe û bajarên Kurdistanê bî boldozeran xirav û wêran dîke.

Dî derbarê van kîrîn û bûyerên rejîma Iraqê ya nijadperest de, **Komita Hevkariya Rêxistinên Kurdistanî Yê Siyazî Lî Swêdê** bî zîmanê swêdî, kurdi û bî yê tîrkî bî hezaran belavok belav kîr. Komitê dî derbarê bûyer û kîrînên rejîma Iraqê de **Koma Netawan, Xaç Sor, Amnesty, Parlamentoya Swêdê** û hemû partî û rêxistinên Swêdê û yê biyanî yê ku lî Swê-

dê ne, wan agahdar û serwest kîr. Jî wan re name û belavokan bî rêkîr. Alikarî û pîştgîriya wan xwest. Jî wan hemûyan protestokîrîna rejîma Iraqê ya nijadperest daxwaz kîr. Komitê, dî name û belavokên xwe de, bî kurtayî daxwazên xwe weha rêz û berpêş kîr:

"* Jî bo bîkaranîna çekên kimyewî divê rejîma Iraqê bêst protestokîrîn; * **Koma Netawan**, jî bo bûyera ha komîsyoneke sazbike, bîşeyne Kurdistanê û kîrîyarên rejîma Iraqê dî cih de bibîne; * Jî 1000 kesî bêstîr bîrîndarên çekên kimyewî hene; divê ew dî nex-

weşxanên Ewropayê de bêst derman kîrîn; * Valakîrîna 240 gundên kurdan bêst rawestandin."

Komitê dî roja 28 ê Gulanê de lî bajarê Stockholmê, lî dij van kîrînên rejîma Iraqê, meş û mitîngek pêk ani. Dî mitîngê de, bî swêdî û kurdi axaftîna hat kîrîn. Qasî 850 kesî meşdarê meş û mitîngê bûn. Gîringîya vê meş û mitîngê yek jê ev bû, ku cara yekem dî bîn insiyatîva hêzên siyazî de hemû hêz û rêxistinên demokratîk bî hev re bî awekî gîrsî civîyan û meşîyan.

Nûçegihanê Stockholmê

Baştarafî sayfa 1'de NATO

belli ölçüde kullanılıyor. Konya'nın da NATO'nun "Alçak Uçuş Eğitim Merkezi" yeri olarak seçilmesi Türk halkı için de büyük bir felaket olacaktır.

Faşist Türk devleti, bir milyonluk ordusuyla, polisiyle, ajan ve milis örgütlenmesiyle ha bire Kürdistan'a saldırıyor. Bu da yetmiyormuş gibi, emperyalist ve gerici devletlerin uluslararası saldırı örgütü olan NATO ile birlikte Kürdistan'ı hedef seçiyor. Niçin ve neden? Çünkü bugün Kürdistan ulusal demokratik hareketi, yapısında taşıdığı zaafllara ve dağınlığına rağmen, yeni

boyutlar kazanmış ve uluslararası platformlarda yer edinmiştir. Kürt ve Kürdistan sorunu dünya devletlerinin ve uluslararası kuruluşların gündeminden düşmüyor. Bu durum Ortadoğu'da güçler dengesini etkiliyor. Kürdistan sorunu Ortadoğu haritasını değiştirecek ve güçler dengesini altüst edecek bir konuma sahiptir. Bu nedenle emperyalizmin, sömürgeci ülkelerin ve özellikle Türkiye'nin rüyalarını kaçırıyor. Türkiye, Osmanlı'dan kendisine miras kalan Kürdistan gibi zengin bir sömürgeciyi kaybetmek istemiyor. Bu uğurda tüm imkanlarını seferber ediyor.

Emeryalist ülkeler de, Kürdistan'da gelişen mücadelenin sömürgecilikle birlikte gericiliğe ve emperyalizme darbe indireceğinin bilincinde olarak, NOTO Güney Kanaadının 'Güvenilir' üyesi olan müttefiğine her türlü olanağı sunuyor.

Ancak, ulusal kurtuluş mücadelesi tarihi şunu göstermektedir ki, ne sömürgeci Türk devleti, ne onun ordusu ve ne de NATO'nun Çevik Kuvvetleri Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesini durduramayacaktır. Dün Vietnam'da, Angola'da, Küba, Nikaragua vb. ülkelerde olduğu gibi Kürdistan'da da kazanan, direnen

halk olacak. Kuşkusuz Kürt halkı faşist Türk ordusuna, onun müttefikleri emperyalizme ve saldırı gücü olan NATO'ya gerekli dersi verecektir. Kürt peşmergeleri bugün, ulusal kurtuluş savaşlarının zengin deneyimlerine kendi savaşımından çıkardığı dersleri de katarak, belli bir bilgi birikimiyle, ulusal kurtuluşunu zaferle taçlandırma yolunda ileri adımlar atmaktadır. Zaten sömürgecilerin ve onların müttefikleri olan emperyalistlerin korkusu bundandır. Ancak, "korkunun ecele faydası yoktur." Zafer ezilen halkların, zafer Kürdistan halkının olacaktır.

İlk olarak tarihte, ortaçağ feodalizminin bağrında henüz oluşum halinde olan burjuvazinin tipik temsilcileri, meta üreticisi küçük zanaatçılarla, metaların alım satımında aracı görevi gören küçük tacirler görülüyor.

Zanaatçılar, herhangi bir malın yapımında uzmanlaşmış, bireysel emek harcayarak mal üreten, küçük üretici grubu oluştururken; **tacirler**, daha çok pazara uzak köylü üreticinin mallarını ucuza alıp, bunu pazarda pahalıya satarak ve bu yolla kazanç sağlayan kimselerden oluştu.

Başlangıçta üretimin düzeyi düşüktü. Özellikle tüketime yönelik bir üretim yapıyordu. Ayrıca meta değişimi de yok denecek kadar azdı. Zamanla kendi meslekleri alanında uzmanlaşan zanaatçıların elinde ürün fazlalığı görüldüncü, bu sefer metaların alım ve satımında aracı görevi gören tacirlerle birlikte pazarlar (panayırlar) ortaya çıktı. Bunun üzerine, fazla ürünleri olan sanatçılar, ürünlerini

kurulan bu pazarlarda satmaya başladılar. Buna bağlı olarak pazara uzak tacirler de meta ticaretine katıldılar. Böylelikle pazar rekabeti doğdu ve gelişti. Bu giderek daha ziyade rakiplerini alt eden zanaatçı ve tacirlerin ellerinde sermayenin birikimine -birikmesine- yol açtı.

Sermayesi olan, bir yandan, iflas eden zanaatçı veya toprağından kovulmuş, işsiz insanları yanına, işçi olarak alarak, çalıştırmaya başlarken; bir yandan onları sömürerek sermayesini çoğaltıyor; öbür yandan küçük işletmesini genişleterek daha çok işçi çalıştırıp, daha çok kazanmanın yoluna gidiyordu. Böylece çalıştırılan işçilerin sömürülmesi yoluyla elde edilen artı-değerle küçük zanaatçı sermayesinde artış oldu. Bu süreçte, özellikle pazar rekabetine dayalı olarak "burjuvaların" bir kısmı gelişme gösterirken, bir kısmı da iflas ediyordu. . .

BURJUVAZİNİN ORTAYA ÇIKIŞI (I)

A.Xero

Bu dalgalanmalar kentlerde kurulan pazar alış-verişini genişleterek ticarete gelişme kazandırdı.

Bundan başka, fetih savaşları yoluyla ele geçirilen para ve kıymetli ganimet eşyaları da, bir yandan ticaret burjuvazisini ve bununla birlikte değişimin zorunlu yardımcısı olarak bankaları ortaya çıkarırken, öbür taraftan ülke pazarlarına aktarılan paralar pazar ticaretine daha bir yoğunluk kazandırdı. Böylece hem önce birikmiş sermayeler ve hem de ticarete kaydedilen ilerleme ile zanaatçılık artık yeterli görülüyordu.

Bu, giderek, yavaş yavaş zanaatçılıktan ticarete, ticaretten manifaktüre geçişi sağladı.

Bu, üretici güçlerin gelişiminde ileri bir atılımdı, ticaret merkezleri yerini manifaktür merkezlerine bıraktı. Dolayısıyla daha fazla işgücü ile hem üretimi ve hem de sermayeyi artırmak olanağı ortaya çıktı.

Böylelikle manifaktür burjuvazisi feodal toplumun bağrında ortaya çıkıyor ve onunla birlikte proletaryanın ilk embriyonları da meydana geliyordu. Bu ücretli proletaryanın kapitalist sömürüsüyle karakterize edilen yeni üretim ilişkilerinin başlangıcıdır.

Ortaya çıkan yeni üretim ilişkileri, üretici güçlerin gelişmesini kolaylaştırdığı gibi, kârı arttırarak sermayenin çoğalmasına ve giderek büyümesine yol açtı. Böylece, artık manifaktür üretimin yerini, makina sanayi üretimi aldı.

K.Marks, iktisadi gelişmede manifaktür üretiminden sanayi üretimine geçişi ve bununla birlikte modern burjuvazinin ortaya çıkışını Komünist Manifestoda şu şekilde dile getiriyor: ". . .Pazarlar durmaksızın büyümeye, talep durmaksızın

yükselmeye devam etti. Manifaktür bile artık yeterli değildi. Bunun üzerine, buhar ve makine, sınaî üretimini devrimcileştirdi. Manifaktürün yerini dev modern sınaî, sanayici orta sınıfın yerini, sanayici milyonerler, tüm sanayi ordularının önderleri modern burjuvazi oldu."

Burjuvazinin anti-feodal birliği ve savaşı

Kendiliğinden veya iktisadi gelişmenin bir ürünü olarak ortaya çıkan üretici güçler, feodal üretim ilişkilerinin dar kalıplarıyla çatışma içine girerek gelişmeleri dizginlendi.

Feodal sömürü boyunduruğu altındaki köylülük, zoraki çalışmadan dolayı üretken olamıyordu. unun için tarıma dayalı olan üretim artış göstermiyordu. Yeni üretici güçler şehirlerde ortaya çıkarak geliştiler. Bir başka deyişle şehirlerde zanaatçıların emek üretkenliği büyüyecek köylü üretimini geride bıraktı.

Ne var ki, feodal sistem, kentlerde ortaya çıkan zanaatçı ekonominin gelişmesine karşı kapalıydı, zira emek üretkenliği ve işçi çalıştırma lonca tüzükleriyle sınırlandırıldığı için gelişmesi köstekleniyordu. Dolayısıyla gelişme gösteren kentsel üretim, feodal üretim ilişkileri tarafından engelleniyordu.

Aynı şekilde tacirin serbest ticaret yapması da çeşitli engellerle karşı karşıyaydı. Ticaret amacıyla tacir, aldığı bir malı feodal kapalı köy birimlerinden bir diğerine götürürken ağır gümrük vergileri ödemek zorunda bırakılıyor, hatta, bazen ticareti bile engelleniyordu. Bununla, kapalı köy birimleri, diğer bir deyişle feodal gümrük duvarları metanın dolaşımı önünde ve buna bağlı olarak pazarın gelişmesine karşı engel teşkil ediyordu.

İşte burjuvazinin ortaçağ temsilcileri olan zanaatçı ve tacirlerin feodal sistemle ortaya çıkan ekonomik-çıkarcı çelişkisi ilk kez bu şekilde başlamış oldu.

Buna karşı, 'burjuvalar' kendi gelişmelerini engelleyen feodal çitlere ve yasalara karşı ilk defa bu alanda protesto seslerini yükselterek 'özgürlük' ve 'eşitlik' sloganları temelinde mücadeleye atıldılar. Eğer burjuvazi feodal derebeyliği yıkarsa; özgürce ticaretini yapacak, metalarını istediği fiyata satacak ve istediği kadar sermaye edinecekti. Bütün bunların bilincinde olan burjuvalar, feodalilerle ya da feodal sistemle ortaya çıkan çelişkilerinden ötürü çıkar birliği temelinde bir araya gelerek örgütlendiler. Partiler kurdular. İdeologları vasıtasıyla kendi ekonomik çıkarlarına uygun düşen fikirleri, yani felsefelerini, siyasetini kısaca ideolojisini inşa yoluna koyuldular. Ve böylece, feodalizme karşı örgütlü güçleriyle mücadeleye giriştiler.

Ancak, burjuvazi feodalizmi tek başına devirecek ve bunu başaracak güçte değildi. Feodal toplumda temel çelişki feodal toprak beyleriyle, geniş köylülük arasındaydı. Gene bu toplumun ekonomi dışı zor yoluyla en fazla baskı gören, ezilen ve horlanan sınıfı köylülerdi. Dolayısıyla feodal sistemin yıkılmasını en çok isteyen ve özgürlüğü en çok özleyen sınıf da köylülüktü. Ancak bu sınıfın örgütsüz ve dağınık oluşu, kendi aralarında dayanışmanın zayıflığı nedeniyle anti-feodal savaşın başında yönetici bir rol oynayabilecek durumu yoktu.

İşte burjuvazi, köylülerle feodaller arasındaki çelişkiden yararlanarak, köylülerin çıkarlarını kendi çıkarlarıyla bütünleştirme yolunu tuttu. Köylülerden daha örgütlü olan burjuvazi, onların istemlerine seslenip, toprak sorununa el atarak reformlardan söz etti. Kiliseye kafa tuttu; çünkü kilisenin toprak sahipliği

Devamı sayfa 12'de

Baştarafı Sayfa 1'de

ların, sunduğu yeni olanakları doğru değerlendirmek ve biriktirdiği sorunları ayıklamak; eksiklerimizi, yetmezliklerimizi bilince çıkarmak; kısaca geride bıraktığımız bir yılı eleştiri süzgecinden geçirmek gerekiyor. Hem bu, yeni dönemin öne çıkardığı görevleri etkin bir şekilde omuzlayabilmek ve sürece hükmetmek bakımından da gerekli, hatta zorunludur.

Bilindiği gibi TSK, birlik geleneğinin son derece zayıf olduğu bir ortamda ortaya çıktı. Ve Kürdistan işçi sınıfının devrimci ilkelerde birliğini sağlamayı önüne hedef olarak koydu. Açık ki bu, aynı zamanda işçi sınıfının ideolojik-politik ve örgütsel öncülüğüne soyunmak demektir. İşçi sınıfının öncülüğü ise, öncelikle ideolojik-politik öncülüğü zorunlu kılıyordu. Ayrıca ideolojik öncülüğün elde edilmesinde, nesnel durumumuz itibarıyla, "Birlik Deklerasyonu"nda ifade-sini bulan ideolojik birliğin geliştirilmesi ve sağlamlaştırılması noktasında işe başlamak gerekiyordu. Geride bırakılan bir yıl içinde, bu, büyük ölçüde yapıldı, yapılıyor. Ne ki bu, ideolojik üstünlüğün kendisi değil, onun sadece önemli bir parçasıdır. İdeolojik üstünlüğün elde edilmesi ideoloji ve politika alanıyla ilgili her konuda yetkinleşmeyi ve bir anlamda ideolojik sürece hükmetmeyi öngörür.

Hiç kuşku yok ki, teorik tezlerimizin bilimselliği, doyuruculuğu ve açıklığı daha şimdiden aştığımız çığırın etkinliğini artırıyor. Toplumsal pratiğin öne çıkardığı sorunlara getirdiğimiz teorik çözümlerimizin doğruluğu, sözkonusu etkinliğin günbe gün gelişmesi için elverişli koşullar yaratıyor. İdeolojik üstünlüğün elde edilmesinde yararlanabilecek önemli olanaklar sunuyor. Merkez Organımız **Hêviya Gel'** in, teknik eksiklere ve aksamalara rağmen devrimci yurtsever çevrelerde saygınlık kazanması ve aranan bir yayın organı haline gelmesi bunu gösteriyor. Ancak ideolojik yetkinleşme olayını, bununla sınırlandırmamak; Örgütte, araştırma ruhu ve tartışma düzeyinin gelişkinliğine ve eğitim sorununda katedilen mesafeye de bakmak gerekir. Hatırlanacağı üzere hareketimiz, Kuruluşuyla birlikte bu konuda da, tüm organ ve üyelerinin önüne somut hedefler koymuştu. Ayrıca bu doğrultuda belli adımlar da atıldı. Örneğin, kadro sıkıntısına ve diğer sayısız güçlüklerle rağmen, askeri ve siyasi eğitime başlandı. Örgütümüzün yetkin ve kalıcı bir okula kavuşturulması hazırlıkları sürüyor. Kadroların araştırma ve tartışma ruhunu geliştirmek için Merkez Organımıza gönderilen yazı ve haberlerin yayınlınmasına özen gösteriliyor. Ama atılan adımlara, gösterilen duyarlılığa ve harcanan çabalara rağmen, henüz örgütsel yapıda ve yakın sempatisiz hâle arasında görülen hazır raçete beklentileri tümüyle kırılmadı. Tembellik, uyuşukluk tam anlamıyla yok edilemedi. Sürecin bizden istediği özverinin dahada yaygınlaştırılması başarısız oldu. **Hêviya Gel** temelinde yapılması öngörülen eğitim çalışmaları özellikle Avrupa'nın bazı birimlerinde yapılmadı ya da "yapılmadı". Dolayısıyla teorik tezlerimizin tartışılmasındaki katılım artırılmadı, Merkez Organı ile yığınlar arasında örülmesi gereken bağlar zayıf kaldı ve politik duyarlılık istenen düzeye ulaştırılmadı. Bu ve diğer bazı eksikler, ideolojik-politik gelişme sürecimizin 2. yılına devrettiği ciddi zaaflardır. Ancak zaaflarına açık yüreklilikle dikkatleri çeken Hareketimiz, temel tezleri ve güncel teorik çözümlerimizden aldığı güçle 2.yılıda sözkonusu zaaflarını aşarak, ideolojik üstünlüğün zorunlu kıldığı yetkinleşmeyi başaracak ve bunu 1.Kongresiyle taçlandıracaktır. Ancak ideolojik sürece hükmetmemiz de, yalnız başına yeterli değildir. Çünkü doğru devrimci bir çizginin saptanmasından

sonra, zaferi belirleyen esas unsur örgütsel çalışmanın kendisidir. Ve bunun, teorik çalışmanın önemini küçümsemek, teori ve pratiğin birliğini yadsımak anlamına gelmediği açıktır. Kaldı ki, teori ve pratiğin mücadele sürecindeki işlevleri, koşullara göre değişebilir. Hatta "pek çok kez, önce pratik, sonra teori" gelebilir. Özellikle sömürge ve bağımlı ülkelerin devrimci mücadele deneyimleri, bunun zengin örnekleriyle doludur. Ülkemiz Kürdistan'da da, böyle bir süreç yaşanıyor. Onlarca yıldır kof dergicilikleriyle övünenlerin, arpa boyu mesafe alamamaları da, bir bakıma bunu gösteriyor. Bu nesnel gerçekliği iyi kavramak gerekiyor.

İşte Hareketimiz, daha işin başındayken yığınların, kimin ne dediğine değil, ne yapmak istediğine, daha doğrusu ne yaptığını görmekle, sürecin bu karakteristik özelliğini kavradı. Ve teorik görevlerin yanısıra özellikle pratiğin önceliğine önem verdi. Kadrosal gücünün ezici çoğunluğunu, pratik faaliyetin esas alanına, yani ülke zeminine yöneltti. Cesur kararlar aldı. Hatta, çapına göre büyüklüğü yadsınamıyacak tarihsel adımlar attı. Atılan adımların, mücadele hattımıza sempati duyan bazı çevreleri ürküttüğü, Avrupa'daki bazı birimlerimizin çalışma düzenini olumsuz yönde etkilediği, sıkıntılarımızı arttırdığı, yapısal zaaflarımızı daha bir açığa çıkardığı ve bazı yapay sorunlara neden olduğu doğrudur. Bunları gizlemenin ya da ancak ve ancak devede kulak sayılabilen bu tip sorunlar karşısında endişeye kapılmanın anlamı yoktur. Hem açıklık, sorunları kaynağında kurutmak ve Avrupa metropollerinde bu işlerin dedikodusunu üretmekle meşgul olan reformist güçlerin maskesini düşürmek için de gereklidir.

Kaldı ki, mücadelenin olduğu yerde, sorunların olması doğal ve hatta kaçınılmazdır. Doğal olmayan, bu ve benzeri sorunlara bakıp karamsarlığa, idealizme saplanmaktır. Dahası bir yıllık pratik faaliyetlerimizin sunduğu kazanımları ve elde edilen yeni mevzileri görmemektir. Bunların örgütümüz açısından anlam ve önemini kavramamaktır. Oysa buna mahal yok. Çünkü bir yıllık polit yaşam, buraya kadar sıraladığımız yetmezliklerin, zaafların ve eksiklerin yanında yaşadığımız dönemin çetin koşulları içinde bir yılda kaydedilmesi kolay olmayan ciddi ideolojik ve pratik gelişmelerle doludur. Sadece ülke içinde taze kan almaya başlamamıza, dar propağanda çevrelerini aşma ve yığınlara seslenme aşamasına gelmiş olmamıza bakıp, örgütsel gelişmemizin boyutlarını kavramak mümkündür.

Ama savaşımızda karamsarlığa ve idealizme yer olmadığı gibi, şarlatanlığa da yer yoktur. Kürdistan'da yaşanan süreç, örgütümüzün ideolojik-politik ve örgütsel alanda sağladığı önemli gelişmelerin ötesinde, omuzlanması çok daha zor olan ağır görev ve sorumluluklar dayatıyor. Diğer bir deyişle katettiğimiz mesafe, hala yığınların alternatif arayışlarına yanıt oluşturmaya yetmiyor. Ulusal kurtuluşçu güçlerin birlikte sözkonusu görevleri üstlenmeleri ise, bir süreç sorunu olarak önümüzde duruyor. Kısaca, bir yılı geride bırakarak yarıladığımız çetin süreç, derinleşerek devam ediyor ve yeni görevler öne çıkarıyor. Bu yeni görevlerin omuzlanması ise, mücadelemiz açısından yeni bir dönemin kapılarını aralamayı, yani daha değişik, daha etkin mücadele araçlarıyla yığınlara seslenmeyi, topyekün halkımıza dayatılan soykırım savaşına karşı sömürgeci-faşist çarkın **hayat damarlarına** yönelerek kitlelere güven vermeyi ve Türk sömürgeciliğinin çöküş sürecini hızlandırmayı gerektiriyor.

O halde, 2.yılıda kendisini dayatan tarihsel görev, zaaf, eksik ve yetersizliklerimizin kaynağına inerek onları süratle aşmak; ileri, daha ileri atılarak yeni dönemin kapılarını aralamak üzere yoğunlaşmaktır.

Türkiye'de demokrat olmanın asgari ölçütü

KÜRT ULUSUNUN HAKLI SAVAŞINI DESTEKLEMektir

Yezda Amedi

Bugün Türkiye'de yıllarca demokrasi ve demokratlık adına ocakta kül bırakmayan nice muhteşem' ve meşhur' politikacı, sendikacı, bilimadamı sanatçı ve yazar-çizer var. Bunların demokrasi anlayışları ve buna bağlı savaşmaları gelip Kürt ulusal sorununa takıldığında, kimileri, hemen fitreyip kendilerine geliyorlar'. O zaman damarlarındaki asil kanda mevcut bulunan' Türk şuur ve gururu bilimselliği', demokratlığı bir kenara itiyor; Türk burjuvazisinin sömürgeci politikasına dört elle sarılıyorlar. Burjuvazinin sömürgeci ve ırkçı politikasına kılıf bulmak için her türlü demagoji metodlarına başvurmaktan geri kalmıyorlar. Kimileri de susup olup köşelerine çekiliyorlar. Bu pısrık ve korkak kesim, özel konuşmalarında, "kardeşim ben Kürt meselesine karşı değilim, gerçekten bu zor ve bela bir mesele. . . Dostuma doğrusunu söyleyeyim, ben yıllarca zindanlarda kalıp çürümek istemiyorum. ." ve benzeri laflar ederler, daha doğrusu günah çıkarırlar.

Bu ikinci anlayış en az birincisi kadar tehlikeli ve sahtedir. Bu bana dokunmayan yılan bin yıl yaşasın' diyen mantığın ürünüdür. Ve bu teslimiyetçi anlayışın demokratlıkla, ilericilikle ilgisi yoktur. Olamaz da. Sınıflı toplumların doğuşundan bugüne değin, hiçbir zaman, egemen sınıfın yöneticileri kendi rızalarıyla demokrasiyi peşkeş çekmemişlerdir. Her zaman dönemin ilerici-demokrat kesimleri çetin bir mücadele vererek ve bu uğurda kan dökerek ilerlemişlerdir. Bu gerçeği göz önüne alarak, yukarıda bahsini ettiğimiz kesimlerin niteliğini kavramak için demokratlığın ölçütü nedir? diye sormak gerek.

Bilindiği gibi demokrasi, Yunanca kökenli iki ayrı keli-

meden oluşan, tarihsel ve toplumsal özelliği olan siyasi içerikli bir kavramdır. **Demos'** halk, **Kratos'** egemenlik anlamına gelir. Yani demokrasi halk egemenliği demektir. Demokrasi eski Yunanistan'dan günümüze değin biçim ve içerik olarak değişik evreler geçirerek, her yönüyle olgunlaşıp zenginleşmiştir. Tarihi süreç içinde oluşan toplumsal yapılarda döneme özgü değişik demokrasi anlayışları oluştu. Burjuva ve sosyalist demokrasi, sınıfsal ve tarihsel yapılarına özgü birbirlerinden ayrı anlayışlar ve politikalar oluşturdu.

Sosyalist demokrasilerle yönetilen ülkeleri biryana bırakırsak; günümüzde burjuva demokrasisiyle yönetilen birçok kapitalist ülkede dahi, sınırlı da olsa, düşünce ve örgütlenme özgürlüklerini içeren prensipleri, anayasalarına geçirmişler ve pratikte de bunu (biçimsel de olsa) uygulama zorunluluğu duyuyorlar. Bu tür kapitalist ülkelerde demokrasi güçleri, demokrasi prensiplerinin yaşama geçirilmesi ve geliştirilmesi doğrultusunda yoğun bir savaşım vermektedirler. Bu uğraş ve savaşım da demokrat kişi ve güçler tüm zorluk ve baskılara rağmen savaşım sürdürüyorlar. Bugün kullandıkları hakların çetin bir mücadele sonunda kazanıldığını biliyor ve onu korumak ve geliştirmek için hak verilmez alınır' yasasının, gelişmiş kapitalist ülkeler için de geçerli olduğunun bilincinde olarak mücadelesini sürdürüyorlar. Demokratlığın görevi, gereği ve özelliği de budur.

Bundan hareketle, bu gün Türkiye'de demokrat olmanın asgari ölçütü yalnız Kürt ulusunun varlığını kabullenmek değildir. Demokratlığın, insanlığın ve bilimselliğin bir gereği olarak, 'başka ulusu ezen bir ulusun özgür

olamayacağı' gerçeği göz önünde bulundurularak, Kürt halkının emperyalizme ve sömürgecilğe karşı sürdürdüğü haklı savaşı olanaklar ölçüsünde desteklemektir. Dayanışma içine girmektir. Bunun en somut örneklerini Fransız, İngiliz ve Amerikalı demokrat-ilericileri vermediler mi? Bunlar kendi sömürgeci devlet politikalarına karşı az mı mücadele verdiler? Bunlar daha dündü; tarihi sürece gömülmediler ki unutulsun. Günümüz Türkiye'sinde, Kürt ulusunun varlığını kabullenmeyen, ikircimsiz ve çekinmeden O'nun ulusal kurtuluş mücadelesini desteklemeyen örgüt veya kişiler burjuva anlamda bile, ne demokrat sayılabilir ve ne de demokrasi savaşımından yana tavırları olabilir. Kürt ulusunun ulusal demokratik istemlerini dışlayan görüş ve buna bağlı pratik eylemler, ne ad altında olursa olsun, özünde sömürgeci Türk devletinin, bugüne değin zorla egemen kıldığı resmi Kemalist görüşün değişik kılıf ve yöntemlerinden başka birşey değildir.

Kürt ulusunun ulusal demokratik haklarını programlaştırıp hedeflemeyen ve pratikte bu doğrultuda mücadele vermeyen, Sosyalist, ilerici, demokrat adlarını taşıyan örgüt, parti, cephe ve birlikler, özünde demokrat olamazlar. Bu kural kendi çalışma alanları çerçevesinde, sendikalar, memur, öğrenci, öğretmen, Barolar, barış ve esnaf örgütleri için de geçerlidir. Çünkü bu kuruluşlar, yapıları gereği, ekonomik ve demokratik mücadeleyi birlikte yürütmek zorundalar. Demokratik mücadelede işlevlerini yerine getirilerken, Türk devletinin sömürgeci karakterini gözardı etmemelidirler. Kürt ulusunun ulusal demokratik hakları çözüm bulmadıkça, Türkiye işçi sını-

fının ve emekçilerinin kendi özgürlüklerine kavuşamayacaklarını kavramalıdır. Yoksa, 15 milyon insanın varlığını kabullenmeyen, O'nu her türlü ulusal demokratik haklarını dıştalyarak verilen mücadeleye demokrasi mücadelesi denemez ve bu şöven düşüncelerle hareket eden insanlara da demokrat denilemez.

Bu konuda Kürdistanlı örgüt ve aydınlarına iki şıklı bir görev düşüyor: Birincisi; Türkiye'de demokratlık ve ilericilik maskesi altında ırkçı kemalist örgüt ve kişileri teşhir etmek, onların sahte demokratlık ve ilericiliklerini kitleler nezdinde açığa çıkarmak için yoğun bir propağanda yürütmek; Çekingen, ikircimli Türk aydın ve ilericilerine, demokratlığın onlara yüklemiş olduğu görev ve sorumluluğu hatırlatmak ve bu konuda ileri adım atmalarını sağlayacak diyaloglar geliştirmek. . . İsmail Beşikçi gibi namuslu Türk aydın, bilim adamı ve demokratları çoğaldıkça, Kürt halkının ulusal demokratik haklar uğruna vermiş olduğu haklı mücadele, Türkiye'deki emekçi kesim içerisinde daha bir anlaşılır olacak ve dostlar kazanacaktır. Sömürgeci devletin şöven politikası, halkları birbirine düşman etmeye yetmeyecektir. Sömürgeci politika içten içe zayıflıyacaktır.

İkincisi; uluslararası platformlarda, Türkiye ya da Türkiye'li ilerici-demokrat örgüt ve kurumlar adına platformlara katılanları, Kürdistan sorununda açık görüş belirtmeleri için, onları zorlamak ve bu konuda ikircimli davrananların sahte demokratlık ve ilericilik maskelerini düşürmek gerekiyor. Uluslararası platformlarda, Türkiye'de Kürt ulusunun ulusal demokratik

Devamı sayfa 15'te

KÜRDİSTAN'DA KAPİTALİZMİN GELİŞMESİ

-IV-

Kürdistan'da tarım, başlıca sektör durumaundadır. 1978 yılı verilerine göre Kürdistan'da tarımın, gayrisafi hasılanın sektörel dağılımındaki payı % 47.3'tür.(1) Bu oranın içinde, tarla tarımının yanısıra hayvancılık da önemli bir yer tutuyor. Konumuz içinde yeri geldikçe bunu göreceğiz.

Tarımda kapitalizmin gelişme biçimini ve düzeyini saptamak, ülkemiz devrimi bakımından özellikle önemlidir. Çünkü sınıfların mevzilendirilmesinde, ittifaklar meselesinde köylülüğün, yerli yerine oturtulması hayati bir öneme sahiptir. Köylülüğün farklılaşması olayı ise, doğrudan doğruya kapitalizmin gelişmesine bağlıdır. Daha doğrusu onun ürünüdür. Bu bakımdan, farklılaşma olayını, Kürdistan köylüsünü inim inim inlen kapitalist gelişme sürecinde; bu sürecin boyutlarını belirleyen üretim tekniğinin gelişmesinde, ticari tarımın büyümesinde ve bir bütün olarak köylülüğün farklılaşmasını karakterize eden diğer olgularda aramak gerekir.

Tarımda tekniğin gelişmesi ve yarattığı sonuçlar

Tarımda makinanın kullanılması, başlı başına kapitalist bir nitelik taşır. Çünkü "tarımda makinanın kullanımını doğuran ve bunu yaygınlaştıran etmen", bizatihi kapitalizmin kendisidir. Ancak bu bilimsel gerçek, makinanın girdiği her alanda ilkel tarım aletlerinin bir çırpıda yerlerini, modern tarım araçlarına terkedeceği anlamına gelmez. Zira terkediş olayının, ülkenin özgül koşullarına ve ondan sonra da üreticinin kapitalist pazara bağımlılığına göre biçimlenen belirli tarihsel bir süreç izlemesi kaçınıl-

mazdır. Fakat bu, makinalı üretimin tarımsal yapıda yaratacağı değişimleri görmezlikten gelmeye ve daha da önemlisi, **değişim sürecini** geriye çekmeye gerekçe yapılamaz. Hem sözkonusu sürecin kendi dinamikleri, bu ve benzer idealist yaklaşımları, zorlamaları yadsır. Ki, aynı dinamikler, feodalizmden kapitalime geçişte de önemli unsurlar olarak işlev görürler.

Makinanın Kürdistan tarımına girişi, eskidir. Amacımız eskiye uzanmak değil. Buna gerek yok. Son yılların verilerine dayanarak **değişim sürecinin** neresinde olduğumuzu saptamak mümkündür. Zaten bizim için gerekli olan budur.(Çizelge-6)

Çizelge 6, Kürdistan tarımında kullanılan bazı ilkel ve modern tarım araçlarının belirli yıllara ait toplam sayılarını, artış ve eksilme yüzdelerini veriyor. Tarımımızın ilkel ve modern yanlarını, açık bir şekilde gözler önüne seriyor. Öyle ki, ilkel tarım aletleri, karasaban ve döğenin ayrı ayrı toplamlarını gösteren sayılarda, **sadece** 1970-1980 yılları arasında, sırasıyla % 46.8 ve % 51.2 gibi çok hızlı düşüşler gözlenirken; traktör ve harman makinalarının sayılarında, aynı on yıl içinde % 439.1 ve % 951.1; diğer modern araçların sayılarında ise, seçilen yıllar içinde % 127.5 ile % 512.5 arasında değişen korunmuş artışlar görülüyor. Bu da, tarımımızda, ilkel tarım aletlerinin tarihe karış-

Çizelge-6

Kürdistan'da kullanılan bazı tarım araçlarının durumu				
Tarım Araçları	1970 (sayı)	1975(sayı)	1980(sayı)	(+) ve (-) %
Karasaban	691.668	-	324.134	-46.8
Traktör	10.436	-	45.841	439.6
Hayvan Pulluğu	109.744	-	45.697	-41.6
Traktör Pulluğu	9.402	-	32.639	347.1
Döğen	536.669	-	247.788	-51.2
Harman Makinası	1.835	-	17.453	951.1
Biçerdöğeri	991	-	1.264	175.5
Pulverizatör	27.630	-	35.504	128.4
Mibzer	3.949	-	15.329	388.1
Motopomp	4.147	-	21.257	512.5
Krema Makinesi	-	23.972	101.225	118.5
Yayık	-	271.445	357.491	131.6

Hayvan ve traktör pulluklarının hesaplanmasında Hakkari ve Tunceli illeri dahil, 11 ile ait veriler esas alındı. Yayık rakamları makinalı ve makinasız yayıkları kapsıyor. 1-Pulluklar dışındaki veriler, 19 ile aittir. 2-Yurt Ansiklopedisi; DİE, ilgili yıllar Tar. Yapı Ve Üretim İstatistiklerinden yararlanarak hesaplandı.

makla yüz yüze geldiğini ve bunların yerlerini alan modern tarım araçlarının **değişim sürecine** kesin damgasını vurduğunu bütün çıplaklığıyla ortaya koyuyor. Özellikle pullukların sayılarında, artış ve eksilme yüzdelerinde görülen değişimler, bu bakımdan ilginçtir. Çünkü kapitalist tekniğe geçişi ifade eden hayvan pulluğu, 10 yıl içinde % 46.1 oranında büyük bir düşüş gösterirken; tarımda moder kapitalist tekniğin göstergelerinden biri olan traktör pulluğu, aynı süre içinde % 347.1 gibi hızlı bir artış gösteriyor. Kaldı ki, pullukları gösteren veriler, sadece 11 ile ait. Kürdistan'ın 19 ili göz önünde bulundurulduğunda, hayvan pulluğundaki düşüşün % 50'yi, traktör pulluğundaki artışın % 450'yi aşacağı açık.

Ancak tarım teknolojisindeki bu hızlı değişmeye rağmen, ilkel tarım aletlerinin yerlerini modern tarım araçlarına terketmeleri sürecini, geriye çekmek için kendilerini zorlayanlar, makinalaşmanın önemini yadsıyanlar var. Bu bakımdan, Çizelge 6'nın göze batırıldığı dinamikleri, değişik yönleriyle irdelemek, sözkonusu süreci geriye çekmek isteyenlerin içine düşükleri açmazları daha bir bilince çıkarmak gerekiyor. Fakat asıl tartışma konumuza geçmeden önce, tarım araçlarındaki modernizasyon sürecini geriye çekmek isteyen bu aklı evellerin, sosyo-ekonomik yapının diğer sorunlarında olduğu gibi bu konuda da sarıldıkları "cankurtaran simidine" yani Türkiye ve Kürdistan'ın karşılaştırılması olayına değinmekte yarar var: (Çizelge-7)

Çizelge 7'deki veriler, ilk bakışta Kürdistan aleyhine bir önyargı taşıyor. Fakat böyle bir karşılaştırma olayında, herşeyden önce Türkiye'nin işlenen alan genişliğini ve daha da önemlisi gelişmişlik farkını gözönünde bulundurmak gerekiyor. Ama bu ve diğer faktörlere rağmen, eğer traktör ve karasaban ölçü olarak alınabilirse Çizelge 7, yine de bazı gerçekleri bilince çıkarıyor: Kürdistan'da tarım araçlarının modernizasyon sürecinin hızı, Türkiye'ninkinden ileridir. Ve 1980'de Kürdistan'da tarım araçlarındaki modernizasyon derecesi, 1970 Türkiye'sinden çok daha yüksektir.

Yine traktör ve karasabanın sayısal yoğunluğu, traktörün belli ellerde toplanması ve onun "tarım dışı işlerde kullanılması" üzerine ikame edilen "tez"lerde, gerçekçi olmaktan uzaktır. Çünkü traktörün zengin köylülük ve büyük toprak sahiplerinin elinde yoğunlaşması, Kürdistan'daki toprak temerküzüne

Çizelge-7

Türkiye ve Kürdistan'da traktör ve karasabanın kullanma durumu				
Alet-makina	Ülke	1970(sayı)	1980(sayı)	(+) ve (-) %
Karasaban	Türkiye	1.238.304	608.919	-49.1
Traktör	"	95.429	390.528	409.2
Karasaban	Kürdistan	691.668	324.134	-46.8
Traktör	"	10.436	45.841	439.6

1-Türkiye verilerine Kürdistan dahil değildir.
2-Yurt Ansiklopedisi ve çizelge 6'dan yararlanılarak hesaplandı.

Çizelge-8

Kürdistan'da işletme alanlarına göre makina kullanımı	
İş Alanı Büyüklüğü	Makina Kullanımı (%)
1-20	31.14
21-50	34.84
51-100	33.04
101-200	61.68
201-500	96.14
500-	64.06

Kaynak: Türkiye Tarımında Yapısal Değişme, O. Varlıer, DPT-1978

bağlı bir olaydır ve doğaldır. İkincisi, elbette ki traktör ve karasabanın sayısal yoğunlukları, tek başlarına belirleyici olamamakla birlikte önemlidir. Fakat daha da önemlisi, onların sürüm güçleri ve kullanılma durumlarıdır. Örneğin N.Yalman, İ.Beşikçi ve İ.Cem'in, birleştikleri şu tesbit bu bakımdan ilginçtir:

"Güçlü bir traktör, Diyarbakır yakınlarındaki geniş ovalarda yaklaşık olarak (bir yılda-HG) 10.000 dönüm sürebilir." (2)

Kuşkusuz bu rakamı, Kürdistan'ın geneli için veri olarak aldığımızda pek gerçekçi sonuçlara varamayız. Ne var ki, Bir traktörün sürüm gücü 5.000 dönüm kabul edilse bile, makinalaşmanın tarımımızdaki hakimiyeti tartışma götürmez. Kaldı ki, makinalı üretim düzeyini, daha somut verilerle izah etmek mümkündür: (Çizelge 8)

Önce şunu belirtelim ki, Çizelge 8, birçok şeyi birlikte gözler önüne seriyor. Ne ki, sorunun değişik boyutlarını bir arada irdeleme olanağımız yok. Bu nedenle, biz burada sorunun, köylülüğün sınıfsal yapısını ilgilendiren boyutunu, daha ilerde incelemek üzere şimdilik bir yana bırakmak; makinalı üretimin, Kürdistan tarımındaki etkinliğini saptamaya çalışmak durumundayız.

Çizelge 8'de görüldüğü gibi, 101 ile 500 ve daha fazla dönüm toprağı işleyen işletme alanlarında, makina kullanma oranı %73.9'dur. Aynı işletme alanları ise, 1973 yılı verilerine göre (Bak, çizelge 1), Kür-

distan'da işlenen toprağın % 71'ini oluşturuyor. Buna göre, Kürdistan'da işlenen toprağın % 71'inde makina kullanma oranı % 73.9; geriye kalan tarım alanının % 29'unda ise bu oran % 33 oluyor. Hem bu, 1973 ve 1978 verilerinin ortaya koyduğu bir sonuçtur. 1973 yılından buyana toprak temerküzünün ve 1978'den sonra da makinalaşmanın, işlenen toplam alan içinde makina kullanma oranını daha da yükselttiğini de hesaba katmak gerekir.

Ki elde edilen bu sonuç, kaç traktörün "tarım dışı işlerde" çalıştırıldığı "tartışmasını" da gereksiz kılıyor. Çünkü tartışma konumuz "kış işsizliği" ve bunun nedenleri değil, toprağın ne ile işlendiğinin bilince çıkarılmasıdır. Traktörün "tarım dışı işlerde" kullanılması ise, özünde tarımdaki çalışma dönemi ile üretim zamanı arasındaki uygunsuzluğun ürünüdür. Ve kapitalizmin gelişmişliğine göre değişir. (3) Kürdistan'da kapitalizmin çarpıklığı, sömürü sürecinin niteliği ve doğa koşulları dikate alınırsa, traktörün "tarım dışı işlerde" çalıştırılması kaçınılmazdır. Ayrıca doğaldır da.

Teknolojik gelişmede ara girdiler

Tarımda ilkel çiftlik yöntemlerinden kapitalist çiftlik sistemine geçişle birlikte, ara girdilerin önemi de artar. Kimyasal gübre, tarım ilaçları, sanayi yem, tohum ve fidelerden yararlanma ve modern sula-

ma gelişir. Tarımımızın karakteristik özelliklerine rağmen, ara girdilerin kullanımında bu gelişmeyi görmek mümkündür. Örneğin tohum ve fidelerden yararlanma oldukça yaygındır. Kürdistan'ın tohum gereksinimi büyük ölçüde, yine ülkede bulunan Ceylanpınar, Iğdır, Alpaslan, Ceyhan, Maraş, Sultansuyu, Ulaş, Hafik ve Altındere Devlet üretme çiftlikleri tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca tarım ilaçlarının kullanılmasında, hayvanların hastalıklara karşı korunmasında ve sınıai yem üretiminde, yeterli olmamakla birlikte, önemli gelişmeler var. Özellikle önemli bir ara girdi olan kimyasal gübranın **artış hızı**, bu bakımdan ilginçtir: (Çizelge-9)

Çizelge-9

Kürdistan'da yıllara göre kimyasal gübre kullanımı (Ton)					
Gübre Cinsi	1965	1970	65-70 (-) %	1980	70-80 (-) %
Azotlu Güb.	12261	112910	920.8	516680	457.6
Fosforlu "	12481	82039	657.3	378516	457.7
Toplam *	24742	195299	789.3	896906	457.6

* 1965 Yılı verilerinde, iki ile ait rakamlar, 1963 verileridir.
1-Potaslı gübre toplamlar içinde gösterilmiştir.
2-Hesaplama da Tunceli ve Hakkari dahil, 17 ile ait veriler esas alındı.
3-Yurt Ansiklopedisi, ilgili yıllar Tar. Yapı Ve Üre. İsta. yararlandı.

Çizelge-10

Toprak temerküzü ve aşırı toprak kullanımı			
Bölgeler	Top. Temerküz Oranı	Aşırı Top. Kul. Endeksi	
Karadeniz	0.1034	100.19	
Ege-Marmara	0.4885	101.94	
Akdeniz	0.6689	110.64	
Doğuanadolu	0.7865	163.87	
Ortaanadolu	0.8799	169.39	

Kaynak: D. Miller, İ. Çetin "Land and Man in Rural Turkey", AID DIS. Paper, No 20 Ank. 1974; aktaran G. Kazgan, Tarım ve Gelişme.

Çizelge 9'da görüldüğü gibi kimyasal gübre kullanımı, 1965-1970 arasında % 789.3, 1970-1980 yılları içinde de % 457.6 oranında çok yüksek bir artış gösteriyor. Ancak Kürdistan'da toplam ekili alan dikkate alındığında, aynı çizelgede görülen miktar yoğunluğunun düşük olduğu tartışma götürmüyor. Kuşkusuz bu nedensiz değil. Ve bunu sadece, tarımsal ara girdilerde 70'li yıllara kadar var olan metropoldeki genel gerilikle de izah etmek olanaksızdır. Çünkü sorunu, ülkede yapılan ziraatın durumu, kapitalizmin gelişme özellikleri ve sömürü mekanizmasının niteliği ile birlikte ele almak gerekir. Ayrıca girdi yoğunluğu, diğer faktörlerin yanısıra bizatihi girdilerin birbirlerine de bağlıdır. Ve baraj, sulama kanalları, su bentleri vb. bazı alt yapı yatırımları ve devlet desteği gerektirir. Örneğin, bugünkü düzeyiyle, bir bakıma, kuru ziraatın yapıldığı bir tarım ülkesi sayılan Kürdistan'da gübrenin,

sulu tarım, bahçe vb. alanları dışında kullanılması verimliliği pek arttırmaz. Hatta zararlı da olabilir. Yerleşik halk tabiriyle "ürünü yakar". Yani gübreleme ancak, sulama ile birlikte yürütülebildiği zaman istenen verimi verir. Buna bağlı olarak önemi artan bir ihtiyaç haline alır. Zaten Kürdistan tarımında nadasın, **önemli bir girdi** işlevi görmesi bundandır. (4) Örneğin 1979 verilerine göre, Kürdistan'da nadas oranı %38.8'dir. Türkiye'de ise, bu oran % 33.5'tir.

Diğer yandan Kürdistan'da toprağın hızla belli ellerde toplanması, büyük işletmelerin sürekli genişleyen ekim alanlarından yararlanmaları, kır egemenleri için, "toprak tasruf eden teknoloji"nin yoğun bir biçimde kullanılmasını karlı bir iş olmaktan çıkıyor. (5) Yani büyük toprak sahipleri, daha fazla toprak işlemeyi, daha fazla girdi kullanmaya tercih ediyorlar. Bu da ülke tarımında kullanı-

lan bazı ara girdilerin miktarını doğrudan etkileyen diğer önemli bir faktör oluyor. Toprak temerküzü ile aşırı toprak kullanımı arasındaki "yakın ilişki" de, bunu gösteriyor: (Çizelge-10)

Açık ki, toprak egemenliğinin bu denli, geriliği yapısında besler. Ve bu, kendi şartları içinde doğal, hatta kaçınılmazdır. Doğal olmayan, bu ve diğer geriliklerin, kapitalizmle bağdaşmayacağı savıyla ortaya çıkmaktadır. Dahası bunları veri olarak kullanıp tarımımızda kapitalizmin hakimiyetini yadsımaya çalışmaktır. Kaldı ki, diğerlerinde olduğu gibi, aldığımız gübre örneğinde de, üretici aleyhine işleyen faktör fiyatlarını, talebin yeterince karşılanmamasını, aracı ve tefeci vurgunlarını da hesaba katmak gerekiyor. Çünkü bunlar da, yoğunluğu etkileyen faktörlerdir.

Makinalaşmanın anlam ve önemi

Makineleşmenin tarımımız açısından anlam ve önemini kavrayabilmek için, öncelikle makineleşme olgusunun yarattığı sonuçlara bakmak gerekir. Ancak sözkonusu sonuçları tek tek irdelemeden önce, Keyder'in Diyarbakır yöresinde yaptığı incelemenin birkaç

pasajını birlikte okumakta yarar var: "Bismil ilçesine bağlı A köyü, Şeyh Sait isyanı'ndan sonra toplumsal yapısı sarsılmış olan eski bir aşiret yerleşmesidir. Aynı zamanda aşiret reisi olan toprak ağası kısa süreli bir sürgünden sonra, dönüşünde bütün köy topraklarını kendi adına tapulamayı başardı. 1950'lere kadar topraklar, köyde yaşayan her ailenin aşağı yukarı eşit büyüklükte parçaları işlediği ortakçılık yöntemiyle işleniyordu. Genellikle ürünün % 80'ine dek çıkabilen "aynı rant"ta, aganın topraklarında "angarya" türü bir çalışma da ekleniyordu. 1950'lerin başlarında ticarileşmenin yayılması ve yeni ekim alanlarının açılmaya başlamasıyla birlikte, ağa daha önce köyün ortak malı olan merayı kendi özel mülküne kattı. Aynı zamanda traktör kullanımının başlamasıyla birlikte, emek-rant ilişkisi ortadan kalkmaya yüz tuttu. Tarla açma akımlarının ilki, 1950'lerin son dönemine rastlar. Aganın ortakçılara verdiği toprak miktarını azaltması bir bölüm ailenin de köyü terketmek zorunda kalmasıyla sonuçlandı.

"Makineleşme, toprak kapatmaları ve ağa ile köylü arasındaki çelişkiler 1960'larda artan bir ivme kazandı. Çelişkilerle karşın, ağa yavaş yavaş toprakla-

rı ele geçirmeyi başardı. Günümüzde 12 traktörü ve 2 biçerdöveri olan aga köyün bütün topraklarını kendi çiftliği için katmaktadır. Bununla birlikte çelişkiler o derece yoğunlaşmıştır ki, aga zor kullanmakta, buna karşın aileler köyü hemen terketmemektedirler. Öyle ki, ailelerin göç etmelerini sağlayabilmek için aga, önemli miktarda para ödemek zorunda kalmaktadır. Nitekim, 1979'da 20 aile bu yolu seçmiştir. Aga, köyde kalan ailelerden kendisi için zararlı bulduğu ve köyden gitmelerini istediği 50'sine toprak kiralamaı redetmiştir. Bunların dışında kalan öteki aileler ancak geçimlerini sağlayabilecek büyüklükte toprak kiralayabilmekte ve ürünün % 10'unu agaya "aynirant" olarak vermektedirler. Aga 30 aileyi de şöför, tamirci, hizmetçi olarak sürekli yanında çalıştırmaktadır.

"Bu derecede makineleşme ve kapitalleşme oldukça yenidir. Aga ancak 1970 yılında bir sulama projesine yatırım yapmıştır. Böylece, her ne kadar teknolojik değişim tamamlanmışsa da, henüz kapatılabilecek hayli toprak vardır."

"Aga, yavaş yavaş tütün ve pamuğa kaymaktaysa da, hala büyük ölçüde tahıl ekmektedir. Mevsimlik işçi kullanımını gerektiren bu tür emek-yoğun ürünlere kaymak, ağanın topraklarına el koyamadığı ailelerle yeni sorunlar yaratacaktır kuşkusuz."(6)

Keyder'in belirlemelerini aklımızda tutarak bir de İ.Cem'in, İ.Beşikçi ve N.Yalman'ın düşüncelerine yer vererek, tarımımızda makineleşmenin doğurduğu sonuçlar konusunda söylediklerine bakalım:

"Doğu'da (. . .) makineleşmenin zorladığı değişim Batı'yla kıyaslanmayacak kadar önemlidir. Bu önem farkı, bölgenin tarımsal özelliklerinden dogmaktadır:

Bir traktörün işinden ettiği insan sayısı yapılan ziraatin çeşidine göre değişmekte, traktör genellikle 10 ile 50 köylünün yerini almaktadır. Sulu ziraatin yapıldığı bölgelerde bu rakam düşükken, Kuru ziraat bölgelerinde yükselmektedir. Dogu genellikle kuru ham de çok kuru bir ziraate sahnedir. Dolayısıyla, makineleşmenin yol açtığı işsizlik ve yoksulluk Dogu Anadolu'da Batı'yla kıyaslanmayacak ölçüde büyümektedir. (. . .) Toprak sahiplerinin kazançları çok büyüktür, hiçbir güçlükle karşılaşmadan 5.000 dönüm ekerlerse büyük harcamalar yapmaksızın ve ürünü çiftçilerle paylaşmaksızın bugdaydan 350 bin lira kazanabilirler.

"Köye traktörün girmesi köylüler açısından büyük bir yıkımdır. Traktörün

girdiği köylerde köylüler büyük bir paniğe kapılmakta ve traktör sahibini köyden atmaya çalışmaktadırlar" (7)

N.Yalman, İ.Beşikçi, İ.Cem ve özellikle Ç.Keyder'in söyledikleri, çizelge 1, çizelge 8 ve çizelge 10'daki verilerin biçimlendirdiği gerekçelerle tam bir uygunluk gösteriyor. Tarımımızda makineleşmenin, köylünün mülksüzleştirilmesiyle "atabası" yürüdüğünü tartışmasız bir şekilde ortaya koyuyor. Öyleki, makineler, küçük üreticileri gündelikçiler, ücretli işçiler ve çoğunlukla işsizler haline getirmekle kalmıyor; aynı zamanda daha önceleri büyük işletmelerin birer parçası durumunda olan orta köylülüğü de temelden sarsıyor. İlerde değişik boyutlarıyla irdedeceğimiz emek-hizmet'inin farklı biçimlerini, değişime uğrattırıyor ve tedricen yok ediyor. Bunun ne anlama geldiğini ise, V.İ.Lenin şöyle açıklıyor:

"Bir toprak beği, bir makina ya da gelişmiş bir alet kullandığı zaman, (kendisi için çalışmış olan) köylünün aletleri yerine kendilerininkini kor; dolayısıyla da emek-hizmetinden, kapitalist çiftlik sistemine geçmiş olur. Tarım makinelerinin yaygınlaşması, emek-hizmetinin kapitalizm tarafından yok edilmesi anlamına gelir. Kuşkusuz, örneğin, toprak kiraya verirken, bir biçer de yada harman makinesinde vb. günlük çalışma biçiminde emek-hizmeti sunulması koşulu öne sürülebilir ('A köyü'nde bu, ürünün % 10'unun 'aynirant' olarak ağaya ödenmesi biçiminde kendisini gösteriyor-H.G.), ama bu, ikinci tipte emek-hizmeti, köylüyü bir gündelikçi haline getiren emek-hizmeti olacaktır. Dolayısıyla bu tür 'istisnalar', özel toprak sahiplerine ait çiftliklerde gelişmiş alet kullanmaya başlanmasının, bağımlı köylüyü bir ücretli işçi haline dönüştüreceği yolundaki genel kuralı tanıtmaya yarar. (. . .) Toprak beyine ait çiftliğin kendi aletlerini edinmesi, kaçınılmaz olarak, emek-hizmeti ile geçimini sağlayan orta köylülüğün temellerinin sarsılmasına yol açar." (8)

İkincisi, makinalaşma, kapitalizm için bir iç pazar yaratıyor. Bu hem, makinanarım ve tamir atölyeleri için bir pazar; hem de makinelerin gereksinim duyduğu işgücü için bir pazar olmuş oluyor. "A köyü" bunun canlı bir örneğini sergiliyor. Ancak Kürdistan'daki kapitalizmin sömürgeci metropolün çıkarlarına uyarlanması ve gelişme özellikleri, onun, makineleşmenin ücretli işçiler için yarattığı taleplerle mülksüzleştirilen geniş yığınlar arasında asgari "bir denge kur-

ması"na olanak vermiyor. Kırlarda biriken işsizler ordusunu, şehirler bile istihdam edemiyor. Daha doğrusu geçici de olsa onları oyalıyamıyor. Kürdistan şehirlerine ve metropole göç ise, başlı başına sorun oluyor. Kısaca makineleşmenin yarattığı sorunlar çığ gibi büyüyor. Ve bizatihi büyük toprak sahiplerini tehdit ediyor. "A köyü"nde ağanın mülksüzleştirdiği köylülere, göç etmeleri için büyük miktarda para ödemek zorunda kalması; ancak buna rağmen köylülerin çoğunluğunun "ikna" (!) edememesi bunu gösteriyor.

Makinalaşmanın diğer önemli bir sonucu, ormanların ve özellikle meraların tahribi ve yağmalanması biçiminde kendisini gösteriyor. Ne var ki, bu konuya ilişkin somut veriler yok elimizde. Ancak ekili alanlarda görünen büyük artışlara bakarak belli bir fikir edinmek mümkündür. Örneğin, 1950-1980 yılları arasında sadece ana ürünlerin ekildiği alanlarda 2.6 kat artış olmuştur. (bak, bölüm III) Toplam ekilebilir alanlar dikkate alınırsa, sözkonusu artış daha da yükselecektir. Ki bunda, meraların tahribi belirleyicidir.

Meraların kapatılması ve tahribi de, esas olarak büyük toprak sahiplerince yürütülüyor. Meraların kapatılmasında sömürgeciliğin koyduğu "yasalar", bütünüyle işbirlikçi toprak ağaları ve kır eğemenleri lehine işliyor. Ayrıca buna her türlü hille ve zorbalık eşlik ediyor. Öyleki, "bir kaza tahrirat katibi, 5917 sayılı kanuna göre, koca bir merayı, yüzlerce vatandaşın hakkını, nüfuzlu bir kimseye intikal ettirebiliyor". (9) Bu ve benzer yollarla kapatılan meralar, traktör akınıyla tahrip edildi, ediliyor. Meraların böylesine pervazsızca tahribi, ülkemiz tarımında önemli bir yer tutan hayvancılığı derinden etkiliyor. Özellikle ilkel hayvan yetiştiriciliğine dayalı küçük ve orta köylü işletmelerini yıkımla yüz yüze getiriyor. Bitki örtüsünü zayıflatıyor. Erozyon tehlikesini arttırıyor.

Diğer yandan makineleşme, kapitalizmin tarımımıza "özgü" gelişme özelliklerine rağmen, üretimi yoğunlaştırıyor. Ama bu ve daha ileri bir sömürü düzeyine geçişin yarattığı değişmeler, makinalaşmanın önemli ölçüde kaynaklık ettiği köylülüğün yıkımı sürecinin özünü değiştirmeye yetmiyor.

Yararlanılan kaynaklar

- 1- Yurt Ansiklopedisi, Ana Yayıncılık.
- 2- N.Yalman, Tür.Doğusundaki Top. Anlaşmazlığı Üzerine, s.17; İ.Beşikçi, Doğanadolunun düzeni, s.189; İ.Cem, Tür. Geri Kal. Tarihi, Cem. Yay., s.463

YENİ TIP PARTİ

İşçi sınıfı partisi ve demokratik-merkeziyetçilik

İşçi sınıfının devrimci partisi ti üyelerinin katılmasını sağ- lamaktan ibaret değil, aynı öneriler getiren yoldaşlar ola- lesi partilerde sürekli eylem- sasına göre örgütlenir. Partinin zamanda partinin örgütsel ça- babilir, ama eylemde başıbozuk- bütün güçlerini birleştirmek, lışmalarına yön vermeye de ka- lık olamaz. "Demokratizm" Demokratik-merkeziyetçilik bunları tek bir hedefe yönett- tilmasını sağlayan bir demok- adına alt organlar üst organ- mak, ancak demir disiplin al- rasidir. Parti içi demokrasinin lara, azınlık çoğunluğa uyma- tında merkeziyetçiliğin güc- uygulanabilmesi için, herşey- mazlık edemez. Öteyandan, mak gerekir. Özellikle parti- lendirilmesi ile mümkündür. den önce partinin iç yaşamı, "merkeziyetçilik" adına da, nin legal çalışma olanağını Merkeziyetçiliğin en önemli ö- militanların pratik çalışmalara partide açık tartışmaya, yol- zelliği ise, demokratikliğidir. etkin bit şekilde katılmasını daşça eleştiri hakkına "am- de demokratik ilke tüm yön- Yönetici organlar seçimle olu- sağlayacak tarzda düzenlen- bargo" konulamaz. Lenin bu- şur ve partinin denetimi al- mesini ve bunun için gerekli ni şöyle formüle ediyor: Ancak, derin gizlilik koşu- lında çalışırlar. Partinin yö- neticinin yaratılması gerekir. "Partide görüş ayrılıkları mü- larında çalışmak zorunda bı- netici organları kendi parti Bu koşullar, parti üyelerinin cadesi anarşiye ve parça- rakılmış olan partilerde ise, örgütlerinin önünde belirli ara- bütün sorunları tartışabilecek lanmaya yol açmadıkça, bü- merkeziyetçi yan ağır basar. rıkla çalışma raporlarını ver- düzeye gelmelerini sağlama ve tün yoldaşların ve parti üye- Gizlilik kuralları gereği ör- mek zorundadırlar. S.Ayrıca, onlara tartışma olanağını ver- lerinin ortak rızasıyla karar- gütlerin ve üyelerin birbirle- sıkı ve bilinçli bir disiplin, me, parti kararlarının uygul- laştırılan sınırları taşmadıkça, rini tanımamaları esas olduğu- azınlığın çoğunluğa uyması, lanmasını kontrol edebilme ve kaçınılmaz ve temel bir şey- na göre, aleni çalışmak ve yönetici organları seçebilme dir." (Lenin, Bir Ad. İleri seçim yapmak koşulları yok- mutlaka uyması zorunluluğu olanağını sağlayan gerekli ör- İki Ad. Geri, s.175) Gö- tur. Bu gibi koşullarda, parti demokratik-merkeziyetçiliğin gütsel kuralların olmasıdır. rüldüğü gibi, belli çerçeveyle örgütlerinin iradesi tam olarak diğer pratik uygulamalarıdır. Partide demokratik yanın iş- sınırlı kaldıkça farklı düşün- ancak kongrelerde yansıyabili- lenmesi, bütün partililerin ör- celere 'kilit' vurulamaz ve ör- yor. Bununla birlikte, ağır gütsel çalışmalara etkin bir güte kışla disiplini yaratma çar- gizlilik koşullarda çalışan parti- leri de, parti hiyerarşisi dahi- şekilinde katılması, yönetimin, basına izinverilemez. Demokra- linde ve program çerçevesin- neye sahip yöneticilerin rolü- demokratik yanı işletilmezse, par- de olmak üzere parti-içi de- mokratik yanı işletilmesi sayesin- nü yitirir ve sonunda tersine geliştirmeye özen gös- de kadroların parti çalışma- bürokratikte bir örgüte dö- terirler. Örgütlerin ve üyelerin larına etkin bir şekilde ka- nüşür. pratik çalışmalar konusundaki tılması, tartışması ve öneri Öte yandan, demokratik-mer- önerileri, ideolojik-politik gö- getirmesi kadroları geliştir keziyetçiliğin parti-içi yaşam- rüşlerini tartışma ve görüş be- ve gelişen canlı kadrolardan da başarıyla uygulanabilmesi lirtme hakları her dönemde geçerlidir. Bu nedenle parti- düzenli beslenen bir merkezi için, herşeyden önce partinin içi işleyiş kuralları her dö- yönetim dahada güçlenir. yönetim organı, tecrübeli, et- nemin özgül koşullarına göre neme kadar geniş bir parti-içi demok- olmalıdır. Merkezi yönetim, düzenlenir. Sonuç olarak demokratik- merkeziyetçilik ilkesi konusun- da şunlar söylenebilir: Parti- serbest tartışma ise, sıkı bir vini yaparak, alınan kararların paratikte uygulanmasını örgüt- içi demokrasi tam olarak ya- topluluk haline getirir. Parti disiplin ve eylem birliğiyle paratikte uygulanmasını örgüt- şama geçirilmeden, gerçek bir içinde oluşan tek irade demok- bütünlüştür. Merkeziyetçilik ol- liyerek denetlemeli. partinin ideolojik ve örgütsel birliği ya- ratmak ve iknaya dayanan kolektif bir biçimde çeşitli görüşler ve öneriler karşı karşıya getirilerek ve sonunda Demokrasiziz (ya da yeterin- rasi ile merkeziyetçiliğin bir- yüksek düzeyde bir bilinçlilik ce gelişmemiş bir demokrasi biriyle uyumlu işlerliğini sağ- geliştirmek olanaksızdır. Aynı ile) merkeziyetçilik, bütün can- lamalıdır. Bunda başarısız kala- şekilde, merkeziyetçi yan iş- lamalıdır. Bunda başarısız kala- letilmeden, alt örgütlerin üst örgütlere bağlılığı olmadan par- ti, örgütlü ve disiplinli bir güç olamaz. Parti hareket kabili- yetini ve gücünü yitirir ve so- nunda birleşik eylem yetene- ğini kaybederek, çözümsüz bir dizi tartışma toplulukları halin- de dejenere olur, gider.

Parti içi demokrasi, yalnız- ca seçim ve tartışmalara par-

Leninist partide, ayrı düşü-

neri ve eleştirileri değerlendir-

*****

Baştarafı s. 4'te BURJUVAZİNİN...

ve bağınazlığı köylüler için çekilmez olmuştu. 'özgürlüğün', 'eşitliğin' propağandasını yaptı. Böylece devrimci köylü yığınlarının güçlerini kendi güçleriyle birleştirdi. Mevcut işçilerin de içinde yer aldığı ve temelini geniş köylü yığınlarının oluşturduğu anti-feodal birlik burjuvazinin öncülüğünde bu şekilde gerçekleşmiş oldu.

Artık burjuvazi anti-feodal kavranın başındadır. Özgürlük ve eşitlik sloganlarıyla tüm ulusa sesleniyor; bir yandan kapalı köy birimleri ile birlikte, feodallere karşı gümrük duvarların yıkmaya, ülkenin çeşitli bölgeleri arasında serbest değişimi sağlayıp bununla ulusal toprakları birleştirmeye ve genişletmeye çalışarak mücadeleyi yoğunlaştırıyor, bir yandan da, bu amaca uygun, kendi partileri ve ideologları vasıtasıyla "ulusal birlik" ve "yurt sevgisi"ni överek ideolojisinin temelini atıyordu. Avrupa'da (Fransa ve İngiltere) burjuvazi ulusal birlik için "yaşasın ulus" sloganıyla feodalizm karşı savaşımı bu şekilde yürüttü.

Feodal zorbalıktan ve kili-se bağınazlığından bıkmış olan en geniş kesimleri yanına alan burjuvazi nihayet feodal sistemi yıktı.

O zamana kadar belli bir gelişme gösteren kapitalizm, artık bundan sonra feodalizmden tarihsel olarak ileri olan kapitalist toplumun, engelsiz ilerlemesinin, ekonomik, siyasal ve ideolojik şartlarını oluşturmuş oldu. Feodal üretim ilişkileri tasfiye edilerek yerine, yeni, modern üretim güçlerinin gelişmesine uygun, kapitalist üretim ilişkileri geçti. Yıkılan feodal üst yapı kurumlarının yerini, burjuvazinin amaçları için işlev gören, kurum ve kuruluşlar aldı, kısaca feodal kültür, sanat, hukuk ve siyaset yerini değiştirdi yerini burjuva sanatı, kültürü, hukuku ve siyaseti geçti.

...
Burjuvazi geniş emekçi yığınların desteğini alarak,

feodalizmi tasfiye etmekle, tarihte devrimci-demokratik bir rol oynamış ve bir bütün olarak, tüm ulusun çıkarlarını kendisinde cisimleştirip feodal sistem yerine, ondan daha ileri bir toplumun kurulmasına öncülük ettiği için ilerici, devrimci olmuştur.

Ancak, burjuvazinin bu devrimci savaşı, feodalizmin yıkılması, iktidarın burjuvazinin eline geçmesine kadar sürmüştü ve bundan sonra, burjuva ilericiliği devlet cihazının ele geçirilmesiyle birlikte son bulmuştur. Çünkü burjuvazinin kendisi sömürücü bir sınıftır. Ve vermiş olduğu ulusal savaşın sınıfsal nedenleri vardı. Bunlar; devletin ele geçirilmesi ve devlet eliyle kendi çıkarlarını koruyup, garantilemekti. Hepsi bu kadar. Bundan sonra, bir zaman özgürlüğün ve eşitliğin şampiyonluğunu yapan burjuvazi iktidara geldiğinde, tüm devrimci ve ilerici sloganları terk etti. Daha önce kendisi üzerinde baskı aracı olan feodal devleti ele geçirdikten sonra, bunu, feodallere karşı birlikte savaştığı işçi ve köylülere karşı bir baskı aracı olarak kullandı.

Görüldüğü gibi, burjuva ilericiliğinin içeriği sadece tarihi bir döneme tekabül ederek, zamanla miadını doldurup yok olmuştur. Ancak bu ilerici savaştan geriye, uzun ve tek kalıcı bir olgu kaldı. O da burjuva milliyetçiliğidir. Zaten milliyetçilik (burjuva ideolojisi) burjuvazinin kendisiyle birlikte, sınıf savaşımı sürecinde ortaya çıktı ve bu süreçte gelişip her zaman onun amaçlarına hizmet etti; iktidar süresince de daha bir serpilip kurumlaştı. Stalin, burjuva milliyetçiliğine değinirken şöyle diyor: "ulusal birlik adına ulusun içinde sınıflar arası barış, yabancı ulusların topraklarını fethetme yoluyla kendi ulusunun toprağını genişletme, başka uluslara karşı güvensizlik ve düşmanlık, ulusal azınlıkların ezilmesi, emperyalizm ile ortak cephe." (M.ve Ulusal

So. Ve Söm. Sor. s.316)

Aynı şekilde, burjuva milliyetçiliği, burjuvazinin sınıf çıkarlarına hizmet eder, ulus içindeki sınıf baskısını ve sınıf ayrılıklarını gizlemeyi, burjuvazinin bencil çıkarlarını, ulus çıkarları diye, geniş halk kesimlerine ve özellikle işçi sınıfına sunmayı amaçlar.

İşte burjuva milliyetçiliğinin özü ve içeriği budur. Bugün burjuva milliyetçiliğinin aldığı biçim ve içeriğe değinmeden önce, farklı ülkelerdeki burjuva demokratik devrimlerin gelişim seyrine bakmakta, konumuz açısından, yarar vardır.

Farklı ülkelerde burjuva demokratik devrim

Her ne kadar, yukarıdaki tarihi gelişim süreci, burjuvazinin kılask anlamda ortaya çıkışı mücadelesi ve iktidara geliş biçimini içeriyorsa da, bu süreci farklı şekillerde yaşayan, değişik ülkelerde değişik dönemlerde iktidara gelen burjuvazinin konumu, ülkelerin somut koşullarına bağlı olarak değişiklikler arz etmiştir. Bu bakımdan, örneğin, 1789 Fransız burjuva demokratik devriminden farklı olarak, Prusya (Almanya) burjuvazisinin iktidara geliş biçimi veya "anti-feodal" kavgası konumuz için değişik bir örnektir.

Bilindiği gibi, burjuvazi ile işçi sınıfı ve köylülük özünde birbirlerine karşı, farklı çıkar ve istemleri olan sınıflardır. Ama feodalizmden gördükleri ağır baskı ve sömürü yüzün-

den anti-feodal mücadele zemininde eylem birliği yaparak birlikte savaşmışlardı. Aynı zamanda bu eylem birliği, her sınıfın ortak çıkarlarını yansıtan, özgürlük ve eşitlik sloganları temelinde oluşmuştu. Ve bu sloganlar, her sınıf için ayrı ayrı anlamlar ifade ediyordu. Örneğin, proletarya için eşitlik; her şeyin eşit paylaşımı olduğu gibi, özgürlük de; herkesin kendi

emeğinin sahibi ve efendisi olma anlamına geliyordu. Burjuvaziye göre, eşitlik; malların bölüşümü, yani, feodaller gibi kendilerine de bir o kadar toprak ya da üretim araçlarının verilmesi, özgürlük ise; feodal çitlerin yıkılıp serbestçe ticaretin yapılması ve herkesin istediği işi yapması veya yaptırması anlamını taşıyordu. Burada proletaryadan tamamen farklı, fakat burjuvazinin istemlerine daha yakın amacı olan köylülük ise; feodal bağımlılığın kalkmasını, toprak beylerinin topraklarına el konulup "dağılımının" gerçekleştirilmesini ve bu arada kendi payına düşen toprak üzerinde kendi toprağının efendisi olma gibi "mütevazi" bir anlama geliyordu. Dolayısıyla köylülük özgürlük ve eşitlikten böylesi bir çıkar bekliyordu.

Görüldüğü gibi, her sınıfın amaç ve istemi değişik olmasına rağmen feodallere karşı mücadelede birleşmişlerdi. Her sınıf kendi çıkarı için bu savaşa katılmıştı. Özellikle işçi sınıfının çok cılız olduğu 1789 Fransız burjuva demokratik devriminde burjuvazinin uzlaşmaz temsilcileri olan Jakobenciler feodallere karşı sert bir mücadele vererek iktidara yürümüşlerdi. Ama bu durum, İşçi sınıfının gelişmiş olduğu Prusya'da daha değişik bir seyir izlemişti. şöyle ki:

1840'lı yıllara gelindiğinde Almanya'da işçi sınıfının gelişkinliği belli bir evreye varmıştı. Alman burjuvazisinin de o güne kadar, Prusya gericiliğine karşı dişe dokunur bir mücadelesi olmamıştı. Tersine her zaman iki yüzlü ve uzlaşıcı bir yol izlemişti. Bu nedenle, işçi sınıfı, diğer halk kesimleriyle birlikte monarşiye karşı ve direk sömürüyü hedefleyen bir mücadeleye girişince burjuvazi daha bir gericileşmiş ve monarşi ile uzlaşma yoluna gidip işçi sınıfına karşı savaşmıştır. Açık ki, burada burjuvazi, işçi sınıfı ve köylülükle yapacağı bir eylem

Devamı sayfa 15'te

AGRÎ

Jî rupela 16-an

gera (hereka) Agriyê û dî bin seroketiya Bro Heski Telli de lî Agriyê Hukumeta Kurd damezrand.

Partiya Xoybûn dî bernama xwe de, serxwebûna Kurdistanê Jorin (Bakûr) dîparast û jî bo pêkanîna vê armanca xwe, lî hember hukumetên (dewletên) Iran, Iraq û Suriye politikayekê dostani dimeşand. Xoybûn bî civata ermenîyan re dostaniyekê xurtdanîbûn û heta dî damezrandîna Xoybûnê de nûnerên ermenîyan jî beşdar bîbûn. Piştî damezrandîna Xoybûnê, xebatên siyasî, çekdari, rêxistinî, perwerde û kulturî gelek pêşte çûbûn. Dî bin serkatiya Ihsan Nûri de, lî Agriyê rojnama Agri, Gaziya Welat û hwd. dîhatin weşandin. Lî Suriyê jî, pêşewayên Xoybûnê kovarên Hawar û Ronahi dîweşandin. Dî demeke kurd de Xoybûn xurt bû, bî saya hukumeta Agri ya modern de gelek herêmên Kurdistanê de liq (şûbe) û hêzên Xoybûnê avabûbûn.

Ev Pêşveçûna kurdan, qurf xîstîbûn dilê Romê. Dewleta Tirk, bî siyasetekê pîralî dixebitîyan. Çend êrişên ordiya Tirk, badîlhewa çûn, gelek hîsar giha wan. Dewleta Tirk, têgiha ku bî şerkîrîna û bî êrişan nîkare hoza (zora) hêzên kurd bibe. Jî bo vê sedemê, dest bî dek û dolabên xwe yê kevnare kîrîn. Jî bo xapandîna kurdan, çend caran heyetên Tirk hatin bî heyetên kurd re gotûbrjan (muzakeran) kîrîn. Wek minak em dikarin vê nimûnê nişan bîdîn:

Dî Ilona 1928-an de, lî nêzikê navça Bayzîdê, lî herêma Pira Şêxîk, dî nav heyetên Tirk û Kurd de gotûbêjekê çêbû. Jî bo rawestandîna şer û serhildanê, heyeta Tirk gelek wad û tîştan gotin. Lê jî bo girtiyên pêşewayên kurd lî girtigehan û malbatên kurd ku hatine sîrgûnkîrînê, Ihsan Nûri Paşa, bî baweriya kurdan, dî derheq dewleta Tirk de anî zîman û got, ku ger Tirk dî sozên xwe de rastbin, jî bo lihevhatîna, hewce dî merhe-

la yekem de efûyek derkeve û kurdên girtî bêtînan berdan û yê sîrgûnkîrî jî bîzîvîrîn welatê xwe. Lî ser vê gotûbêjê, serokwezîr Ismet Inonû, pêşneyarek anî meclîsa Tirkîyê û efuyê derxistin. " . . Her dem, bî derewên hukumata Tirk, Kurd dîhatin xapandin, evcar Ihsan nûri û hevalên xwe, hukumata Tirk xapandin. Kurdên lî sîrgûnê yê girtî zîvîrîn malên xwe, lê Serhildana Agri, jî berê xurtir berdewam dikir. . . " (5)

Lî hember telûka xapandîna kurdan, Xoybûn her tîm belavokan belav dikir û bala gelê kurd dikîşand. Dî pîraniya belavok û daxuyaniyên xwe de Xoybûnê, dîrûti û dekdolabên dewleta Tirk didan xuyakîrîn û dîgot, ku: "BEXTÊ ROMÊ TUNE!"

Xoybûn, jî bo endamên xwe, da ku nekevî nav xiyaretê, hînek tedbiran jî stendîbû û dî "sondxwarîna bratiyê" a destûra xwe de, cezayê xiyaretê, bî kuştîna dabû xuyakîrîn. Lî ser vê babetê em dikarin vê nimûnê şan bîdîn:

"Bekîrê Hacı, endamê Cîvîna Netewîya Araratê bû. Ew, jî bo kû jî efûya Tirk fêde bîstine, çû teslim bû. Navendiya (merkeza) Şoreşa Agri, wî ceza kîr (kuşt-H.G.) û êlan kîr ku yê xiyaret bîkî, dê bêtînan cezakîrîn." (6)

Ordiya Tirk her ku êriş dîbî ser Agriyê, bî dîtîna xeserên mezîn jî neçarî paşve dikîşîya. Edî bî her aweyî eşkera bûbû ku Dewleta Tirk, tenê bî şerkîrîna û bî xapandîna nîkare zora hêzên kurd bibe. Jî ber vê sedemê, ordiya Tirk tola (heyfa) xwe jî kalûpir û jî jin û zarokan disitand. Gundên Kurdistanê bî gulebaran, bî tank û topan xîrav dikir û dişewitand. Hovitiyekê neditî lî ber çavên cihanê pêkdîani. Tenê lî herêmên Ercîş û Zîlanê jî bo ku hêzên kurd 7 balafirên Tirk xîstîbûn û bî hezaran esker kuştîbûn, ordiya barbar vê tolê jî gundiyên reben stendî. Lî vê herêmê dora 5.000 zarok, jin û kal hatin kuştî, bêtîrî 200 gund şewitandî. Vê barbarîya xwe

ya ha, lî herêma Wanê jî domandî. Bî sedan kurd kîrîn tûran, dîrûtin û wan avêtîna gola Wanê. . .

Jî cîyayê Agriyê, heyani jêrî Wanê, hejmara çekdarên rîzgarîxwazên kurd, jî 10.000 i bêtîr bûn. Lê lî hember hêzên kurd, hejmara ordiya Tirk, 100 balafir, gelek tank û top û 60.000 esker bûn. (Lî gorî hînek rojnameyên Amerika û Ewropayî hejmara eskerên Tirk bêtîrî 100.000 i bûn.)

Erişa Tirk a herî mezîn, dî Gulana 1930 yi de destpêkir. Du ordiyên Tirk dî bin qumandariya Salîh Omurturk de derdor jî Agriyê stendî. Agri xîstî bin meherê. Bî mehan şer domkîr. Şerker û tekoşerên rîzgarîxwazên Kurdistanê, 12 balafir xîstî, 60 mitralyoz û 24 top bî destxîstî û 1700 kes jî dil dîrtî. Dî wê demê de Agriya biçûk, dî nav sinorê Iranê de bû. Jî ber vê yekê Dewleta Tirk, bî Iranê re peymanekê çêkîr. Dî dawîya peymanê de Tirkîyê Agriya biçûk jî Iranê stend û dî şûna wê de, jî rojhîlata Bayzîdê beşek erd da Iranê. Bî vi aweyî ordiya Tirk, êdî Agriya biçûk jî xîst bin meherê û herweha tîkîliyên Agriyê jî her alî ve hat bîrîn.

Rîzgarîxwazên kurd, dî 1931-an de jî ber xetera (tehlûka) bîrçîbûnê, cebîlxane, erzaq û hwd. derbasî Iranê bûn. Bî vi aweyî Serhildana Agriyê -ku jî 4 sal bêtîr bî azadî jiyabû — bî tîkîçûna rîzgarîxwazên kurd xîlas bû.

Lî ser Serhildana Agriyê û hovîtiya Dewleta Tirk, hezar mîxabî tû dewletî dengê xwe dernexîst. Protestoyekê biçûk jî neşand. Dî 30 Tebaxa 1930-an de lî Zurîhê dî civîna Internasyonala Duyemîn de behsa wê hatkîrîn. (7)

Serokwezîrê Tirkîyê yê wê demê I. Inonû dî axaftîna xwe de lî ser vê meselê weha dîbêje:

" . . Dî vi welatî de, tenê netewê Tirk, xwedî xwestîna mafê nijad-ê-ye, wekî dî tû kesekî xwedî vi mafî nî e. . ." (30 Tebax 1930 Milliyet) Lî ser rewşa siyaseta Tirk, wezîrê

Edeletê Mahmut Esat Bozkurt jî, lî bajarê ödemişê weya gotîye:

" . . Tirk tenê efendiyê vi welatî ne û xwediyê vi welatî ne. Yê ku ne jî bînyata Tirk in, bes ev mafên wan dî welat de heyê ku; xîzmetkari û koletîya neteweyê Tirk bîkî. Bîla dost û dijîmîn jî, vê yekê weha bîzanîbîn. . ." (19 Îlon 1930 Milliyet)

SEDEMÊN TÊKÇÛNÊ

Sedemên tîkîçûna Serhildana Agriyê, bî kurtahî em dikarin dî bin van xalan de kombîkî. Yê derve û yê hundîr:

Dî warê navnetewî (internasyonal) de rîzgarîxwazên kurd nîkarbûn, jî tû welatî alîkariyê bigîrîn. Dîsan dî çarçova navnetewî de propaganda doza kurd nebû. Dî warê rêxistinî, siyasî û leşkerî de jî derveyê herêma Agriyê, lî herêmên Kurdistanê Bakûr, herwekî Dêrsîm, Diyarbekîr, Mêrdînê, Sêrtê, Cîzîrê û hwd. karûbar nehate kîrîn. Hukumeta Agriyê bî serê xwe ma. Tîkîliyên Serhildanê jî Kurdistanê û jî cihanê qutkîrîn. Hukumeta Tirk jî hukumeta Kurd gelek xurtîr bû. . .

60 Sal berê nîha tekoşîna rîzgarîxwaza Kurdistanê bî xwîne hat fetsandî. Lê neteweyê kurd tûcarî serê xwe danî û doza xwe hertîm pêşve bîr û dibe. Iro jî 60 salîya salvegera Serhildana Agriyê dî tekoşîna me de dijî. Nehatiye jî bîrkîrîn. Lawên kurd yê şoreşger û gernas dê dî nêz de tola şehîdên xwe bigîrîn!

SERKANÎ:

- 1-Rambout, Çagdaş Kürdistan Tarihi, Ronahi y. r. 29-30;
- 2-Garo Sasuni, Kürt Ulusal Hareketleri Ve Ermeni Kürt İlişkileri 15. yüzyıldan Günümüze, Orfeus Y, r. 180;
- 3-Hêvi Kovara Çandîya Gîştî, hejmar 2 ,r. 21 (Bîranînên Ihsan Nuri Paşa,
- 4-Rambout, e.n.d. r. 31;
- 5-Zînar Silopî, Doza Kurdistan, Stewr B. r. 118;
- 6-G. Sasuni e.n.d. r.196;
- 7-Rambout e.n.d. r.33.34.

NAVÊ LAWAN

Geli xwendevanên hêja;

Em di vê hejmara xwe de, navê lawan (kuran) dinivîsîn û belav dikin. Dî hejmarekê din de jî, em dê navê keçan (qizan) binivîsîn û belav bikin. Dibe, ku hinek nav jî we re piçek eceyib bîn. Lê pîraniya van navan niha di pratikê de hene. Me van navan jî herçar perçeyên Kurdistanê girt. Bî sê zaravan in: Kurmanci, sornani û zaza-

ki. . . Navên kurdi, sewiye û merhela hişyarbûna doza Kurdistanê dide diyarkirin. Dî vê mijarê (mewzûyê) de, divê lêkolîneke gelek firek, dûr û dirêj bêt çêkîrin. Jî ber vê yekê kêmasiyên me gelek in; lê em bawer in, ku dê disa, ev lista me ya ha fêdekê mezîna bigihîne we xwendevanên me.

Aram	Barzan	Cihan	Dilxweş	Germyan	Kurdo	Navdar	Robar
Aras	Bawer	Cihangir	Dilbîrin	Gızir	Karûx	Newşdar	Rojen
Ari	Botan	Cembeli	Dêrsim	Gundi	Keko	Naşin	Rondar
Ariyan	Bırindar	Cano	Derya	Gurgin	Karzan	Nemrût	Roni
Aso	Berken	Cobar	Dılo	Gulixan	Kankil	Newroz	Ronas
Aşid	Bahoz	Cejndar	Dihok		Kêrhat	Nişwan	Rûşen
Aşti	Bendewar	Cûdi		Hejan	Kêfhat	Niştiman	Rûgeş
Avdar	Berwar	Camêr	Egit	Hevkar	Kamûran	Newal	Rızgar
Agah	Berxwedan		Eji	Hêrdi		Newzad	Rêzan
Ararat	Bejno	Çeleng	Evindar	Hemin	Kendal	Nûhat	Rêdan
Agiri	Bareş	Çiya	Ewlekar	Hewrê	Keleş		Rêzdar
Azad		Çûro	Eylo	Hevind	Kırco	Oldar	Rojwan
Awır	Bışar	Çıro	Ewle	Hebi	Kerem		Rojhat
Amed	Bertil	Çırûsk	Embaz	Hewran	Kêfo	Pıştivan	Rêbaz
Amûd	Bedlis	Çeko	Ewan	Hewlêr	Karwan	Pêşbir	
Avi	Bijûndar	Çekdar		Hevdar	Kesko	Pêşber	Qenco
Armanc	Brûsk	Çêjdar	Êşan	Hişyar	Kereng	Parewêz	Qehreman
Agır	Birebır	Çavreş	Êriş	Hevrêz	Kejo	Piro	Qeşeng
Agırbaz	Birawer	Çengzêr	Êlxan	Hoxo	Kovan	Piran	Qelender
Agırdad	Beyani			Heval	Keser	Pitûno	Qulixan
Agırnoş	Bıjraw	Dara	Ferad	Hevta		Peya	
Arin	Berze	Darav	Fırad	Hêzan	Liraz		Sipan
Aryan	Bijen	Didem	Felemez	Hozan	Lebat	Peyman	Sermend
Asan	Baldar	Desem	Ferman	Hêvidar	Lezgin	Piling	Serfiraz
Aşna	Beheşti	Daraş	Ferzende	Hawar	Leşker	Pêşkar	Serxwebûn
Aran	Batrıan		Ferheng	Hilaw	Loqman	Pale	Sidar
Alan	Baweç	Delilo	Feyizdar	Halan	Las	Pêşewa	Stembar
Ariş	Bextiyar	Dılêr	Fêrmend	Hêzdar	Lawıko	Piroz	Serwext
Avdar	Bêmal	Dilbaz	Fêro	Hogır	Lawan	Pergal	Soran
	Bênaw	Diyar	Filinta	Hındırên	Lewend	Pêşeng	Siyabend
	Binyat	Dıldar	Fêrdar	Harıs			Serkar
Bager	Bıryar	Dılgerm	Fodil		Mêrxas	Rojda	Serdar
Baran	Bızav	Dicle	Filit	Jir	Mazin	Rohat	Serbest
Beyan	Biyang	Dılpak	Fêrhat	Jêhat	Merwan	Rêwaz	Serbaz
Behran	Beyar	Dager	Fêrdar	Jindar	Mızgin	Rojan	Sıwar
Behzad	Bêjen	Dijwar	Ferhad	Jindewar	Mûrad	Rêving	Sertac
Berzo	Bıjar	Dilawer		Jilwan	Mıldar	Rodi	Sêvdin
Berxo	Bıradost	Dizdar	Gewran	Jilemo	Maldar	Rewend	Sertip
Bûbê	Bızot	Dılgeş	Gurzo	Jıwan	Mirze	Rêber	Serheng
Bûban	Bına	Dılşad		Jar	Mirza	Rûbar	Serwer
Bengin		Dılwxaz	Gehin		Mêrdin	Raman	Serwet
Belengaz	Cındi	Dılsoz	Gernas		Miro	Reward	Sergrewan
Berfo	Cıwan	Dozdar	Goran	Kawa	Mereto	Ronak	Seyitxan
Bıyan	Cıgerxwin	Daxwaz	Gelavêj	Karker	Mijwar	Rıwar	Sirvan
Bıyani	Cejni	Dûrbin	Gêho	Karçin	Mirhem	Rewşen	
Bılind	Cıbran	Dûrhat	Gêli	Kardo	Mertal	Rona	

Serbulind	Şêrdil	vindar	Yekbûn
Sergewaz	Şirvan		
	Şemal		
Şiyar	Şemzin	Wekhev	Zana
Şahin	Şişar	Welat	Zanyar
Şêrman	Şevket	Wezir	Zagroz
Şêrwan	Şamil		Zargo
Şêrwan	Şûor	Xozad	Zal
Şahni	Şerro	Xelat	Zilan
Şemdin	Şiro	Xawer	Zerdeşt
Şevger	Şeşderb	Xemlo	Zerdûş
Şivan	Şano	Xebat	Ziver
Şoreş		Xemgin	Ziwer
Şito	Temo	Xızan	Zirek
Şûmo	Tûjela	Xabûr	Zaxo
Şêrgo	Tengezar	Xweşmêr	Zerdo
Şêro	Tekoşer	Xwezi	Ziryar
Şirin	Tevger	Xişman	Zinar
Şandi	Tewran	Xoşnav	Zûma
Şehreza	Tûjo	Xweşnav	
Şengo	Tekman	Xarpêt	
Şerefyan	Temûr	Xozan	
Şaxo	Tigris		
Şaho	Tir	Yekman	
Şakır	Têlo	Yado	
Şevder	Tevnedar	Yaran	
Şêrzad	Tamij	Yekbêj	
		Yezda	

Baştarafı sayfa 7'de

- 3- V.İ.Lenin, Rusya'da Kapitalizmin Gelişmesi, Sol Yay., 286.
- 4- Gülten Kazan, Tarım ve Gelişme, s.50
- 5- G.Kazan, Age., s.128-129
- 6- Çağlar Keyder, Paths of Raul Transformation in Türkiye.
- 7- İ.Cem, Age., s.463
- 8- V.İ.Lenin, Age, s.203-204
- 9- İ.Beşikçi, Age., s.368

Düzeltilme

Gazetemizin 8. sayısında, Kürdistan'da Kapitalizmin Gelişmesi adı altında yayınlanan yazı dizimizde, bazı dizgi hataları olmuştur. Çizelge 4'de "A Grubu (14il)" in doğrusu, "A.Grubu (4)" ; aynı çizelgenin altındaki açıklamanın, ilk cümlesinin "alındı" yazılan son kelimesi, **alınmadı** olacaktır. Düzeltir özür dileriz.

Baştarafı sayfa 6'da Türkiye'de Demokrat...

haklarını içermiyen bir dönemi sonbahardır. Ve 60 demokrasinin "D" harfinden yıldan beri demokratlık ve ilerile sözedilemeyeceğini vurgulamak ve bu konuda yoğun giren ırkçı kemalist düşüncenin artık takacağı bir maske bulunmak acil bir görevdir. Sapla samanın ayrışma

BURJUVAZİ...

Sayfa 12'den devam
birliğini kendi çıkarları açısından uygun görmüyordu. Çünkü, işçi sınıfı ve emekçi halkın istemleri anti-feodal mücadelenin sınırlarını aşyordu. Ve bu da direkt burjuvazinin hayatı çıkarlarını, yani özel mülkiyeti hedefliyordu.

Engels, **Alman köylü savaşı**, adlı eserinde, Alman burjuvazisi hakkında şöyle diyor: "1840'tan beri yavaş yavaş dağılmakta olan monarşinin (mutlakiyetin) temel varoluş şartı aristokrasi ile burjuvazi arasındaki savaşıma bağlıydı. Monarşi bu savaşım sayesinde dengeyi sağlıyordu. **Artık aristokrasiyi burjuvazinin baskısına karşı korumanın değil de, tüm varlıklı sınıfları işçi sınıfının baskılarına karşı korumanın korumanın önem kazandığı andan itibaren** eski mutlak monarşi bütünüyle sırf bu amaç için kotarılmış bir devlet biçimi olan **Bonapartçı Monarşiye** geçmek zorunda kaldı."

Anlaşıldığı üzere, burjuvazi,

monarşik devleti veya aristokrasiyi alaşağı edeceği yerde, bu yoldan vazgeçip, işçi sınıfının baskısına karşı monarşiyi koruma yoluna gitmiştir. Bundardır ki, Alman burjuvazisi feodalizmi tasfiye etmeden, feodallerle uzlaşarak iktidar ortağı olmuş ve böylece köklü anti-feodal dönüşümler olmadan, evrimci bir gelişme ile burjuvazinin iktidara yerleşme süreci tamamlanmıştır. Yani, Fransa'da olduğu gibi toprak beyleri iktidardan uzaklaştırılıp saf dışı edilmiş, sadece kimlik değiştiren feodaller kapitalistleşerek iktidarda kalmışlardır. Aynı şekilde, feodalizmin çağ-dışı ideolojik, politik ve askeri kurumları da tasfiye edilmediği için, bizat kapitalistleşen eski feodallerin şahsında devlete damgasını vurmıştır. "I.Dünya Savaşı Öncesinde Almanya'da Sınıf Mücadelesi" adlı yapıtında **Alfred Forster**, Prusya devletinin tarihi için şöyle diyor: "Prusya tarihi, ilhak savaşları, askeri bir kliğin

eğemenliği, Junker ruhunun serbest ifadesi, Polis-brokrat makamların dar kafalı kayırcılığı ve baskısı ve bütün bunlarda bulunan şöven duygularla karakterize edilebilir." Ve devamla; "Prusya ruhunun bu özellikleri Prusya-Alman imparatorluğunda yaygındır." diyor.

Aynı eserinde, Engels'ten, Prusya devleti için söylediği ve bugünün Almanyası için de hala geçerliliğini koruyan şu alıntıyı veriyor. Engels; "Bürokratik düzen, Prusya jandarmaları ve Prusya polisi tarafından gözetilir. Bu gözeticilik Almanların tüm mesleklerinde, tüm düşünce ve davranışlarında tıpkı bir gölge gibi izler; düşüncelerde polis, konuşmalarda polis, gitmeler-gelmelerde, ata binmede, gezmede polis." diyor.

Prusya şato beyleri ortaçağdan kendilerine miras kalan gericilikle birlikte kılıf değiştirip iktidarda kalabildiler. Köklü anti-feodal dönü-

şümler sağlanmadı. Ve bu olay daha sonraki dönemlerde de Alman devletinin resmi işlevinin karakterinde etkili olacaktır. Ve oldu.

Nitekim, 1852'deki Köln Komünistler Davası, gerici Bismark iktidarı tarafından 1878 yılında parlamentoya sunulup kabul edilen "Vatanın selametini tehlikeye düşüren Sosyal Demokratların (Komünist) çalışmalarına karşı yasa", I.Dünya Savaşı, ardından II.Dünya savaşı, Alman devletinin işçi sınıfına emekçi halka ve özellikle komünistlere karşı yaptığı barbarlıkla tarihte birinci sırayı almasına hak kazandırmıştır.

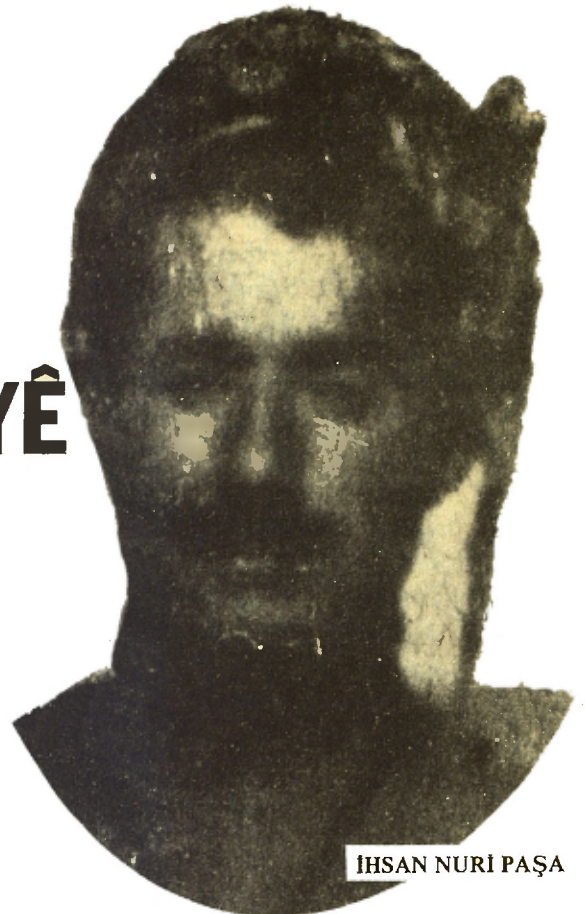
Hiç kuşku yok ki, F.Almanya'nın geçmisten devraldığı bu anti-komünist ve militarist gelenekleri bugün Almanya'da yaşayanlar için daha gerçekçi bir gözle görülecektir. . .

Devam Edecek

60 SALIYA SERHILDANA AGIRIYÊ

Piştî têkçûna serhildana Şêx Seid, bî sedan pêşeva û şoreşgerên rızgarixwazên kurd li mehkemên Istiklala Diyarbekir û Elezizê hatin bî dardekirin. Hukmeta M. Kemal a nijadperest, li gelek herêmên Kurdistanê dest bî qirkirin û sîrgûnê kir. Ji van hovitiyên dewleta Tirk, çend nimûne li jêr in.

navbeyna wan salan de hatine kuştin, derdora çend sed hezaran in. Ji ber ku di nav wan salan de, niv milyon bêtir kurd sîrgûn bûne; lê jimara wan tenê çend hezar bî saxiti gihane cihê sîrgûnê. Piraniya wan di riyana de hatine kuştinê. Ji bo bahana kurdên girti (dilkiri) ku birin dadgehan (mehkeman) piraniya wan di

IHSAN NURI PAŞA

Herêmên Qirkirinê	Hejmarên Gundan	Hejmara malên Xiravkiri	Hejmara Kuştiyan
Lice	30	1284	6370
Darahênê	54	2197	1357
Erdoşin	127	125	295
Çabakçûr	11	576	350
Nasibin	10	440	384
Habab	21	905	902
Elian	19	790	1076
Midyat	6	450	613
Bacerin	15	548	978
Kerboran	3	72	172
Hesenkeyf	3	138	176
Genç (1)	16	643	1094
Înot	13	590	809
Diyarbekir	9	135	176
Tevayî	337	8796	15382

Nimûneyekê qirkirinê di navbeyna salên 1925-1928 weha ye:

Weki ku di vê tabloya jorin de têt xuyakirin, li 14 herêman 15.382 kurd şehid bûn û ev hejmar bê guman ne hejmarekê qethi û durist e. Niviskarê biyani karibûye vê hejmarê tespit bike. Hinek serkani ji vê hejmarê 27.000 nişan didin. Mixabin di destê me de hejmarekê qethi nine ye. Lê ger em kurdên ku di sîrguntiyê de hatine kuştin bihesbin, em bî hêsati dikarin bibêjin, ku hejmara kurdên ku di

riyana de kuştine. Ger em ev ji bihesbin, hejmara şehidên kurd hin baştirin têt zelal kirin û diyarkirin. Ev metodên barbar yê qirkirinê ku anine serê gelê kurd, beri ji eyni van metodan, dewleta Tirk di qirkirina ermeniyan de ji bî karanine. Ev nimûna jêrin, di vi wari de gelek intesant e. Ev bûyer ji gotinên miroveki hatine stendin ku ew bî xwe ji girti bûye:

"Cendirmeyên Tirk, li derdora Farqinê 468 kurd dıgırin û derdikevin rê. Heta ku têt qeza Farqinê, ji wan girtiyan

250 kes dıminin. Ev grup dema dıgılışe Diyarbekirê, hejmara wan girtiyan dadıkeve 134-an. Ji wir ji ber bî Xarpêtê ve riya xwe didominin. Çend roj paşê li herêma Devedboynû, dema ew mirovê girti bî grubekê dın re rasti wê gruba ha têt dıbine, ku ji wan 52 kes mane. Ji wan ji anca 25 kes bî saxiti dıgılışın bextyariya derketına mehkema Istıqılal a Xarpêtê." (2)

Weki ku di vê bûyerê de têt ditın, 443 kurdên dilkiri(esir) ji herêma Farqinê heyani Xarpêtê di riyana de têt kuştin. Ger mirov li herêmên Kurdistanê yê dın ji bine berçav ev hovitiya dewleta Tirk baştirin kış û zelal dıbe.

DAMEZRANDINA HOYBÛN Û DESTPÊKIRINA SERHILDANÊ

Ji ber tehlûka girtin, kuştin û sîrgûnkirinê bî qeflan rızgarixwazên kurd, dest davêjin çek û ber bî çıyan dikêşın û li hember ordiya xwinxwar dest

bî şerê rızgariyê dıkin. Di vi wari de serokê serhildana Agriyê Ihsan Nûri Paşa weha dibêje:

"Di sala 1926-an de Bro Hesiki Telli ji hêla Celali li çıyayê Agriyê isyan kir. Xwe kışan çıya. Di sala 1927-an de niviskar Ihsan Nûri xwe bî Agriyê gıhand. Idara şorışê bî dest girt, ji aliyê Komiteyi Xoybûn qomiserê fevqeladeyi eskeri intıxab bû. Di wê salê de bayrexa sêrengin a Istiklala Kurdistanê, ku di sala 1920 Cemiyeta Kurdistan Teali qebûl kiribûn, ji aliyê Xoybûn şandin Agriyê; Ihsan Nûri ewlin car di Agri de bilind kir." (3)

"Di roja 5.10.1927-an de Cemiyeta Kurdistan Teali, Cemiyeta Kurd a Teşkilata İçtimaiye, Fırqa Kurd a Netewi û Komita Kurd a Istıqılalê bûn yek û Yekitiya Nete-wi a Kurd XOYBUN (serxwebûn) damezrandin." (4)

XOYBUN, Ihsan Nûri Paşa kir serokqumandanê tev-Dumahik rû 13

Adres: Box 34055
100 26 Stockholm/
Sveden

Hêviya Gel
Postgiro:149796-5
Stockholm/Sveden

Abone şertleri. Bir yıllık 35 DM.
Bir yıllık 120 İsveç Kronu.

Författares Bokmaskin
Stockholm 1987